

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**PERIODICKÝ TISK RUSKÉ EMIGRACE JAKO ZRCADLO ŽIVOTA
RUSŮ V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU**

ZEMĚDĚLSKÝ ČASOPIS CHOZJAIN

**PERIODICAL PRESS OF RUSSIAN EMIGRATION AS A MIRROR OF LIFE OF
RUSSIANS IN INTERWAR CZECHOSLOVAKIA**

THE AGRICULTURAL JOURNAL CHOZJAIN

VYPRACOVALA: Bc. Eva Skočíková

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. Jitka Komendová, Ph.D.

2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Uničově, 7. 4. 2015

podpis

Děkuji doc. Jitce Komendové, Ph.D. za odborné vedení a podnětné rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

podpis

Летом

*Как волн далеких гряда рожь колышится,
цветет и колосится рослая пшеница,
синеют васильки, порой взметнется птица;
из леса четкий зов кукушки слышится...*

*Порой горячая волна спелеющих хлебов
нахлынет и пьянит волнующим дыханием...
Все, как „там“...увы одним воспоминанием
мгновенно все отравлено, как ласка среди гробов!*

*И воздух уж не тот и птицы здесь другие,
и утра, вечера, все переливы дней,
и домики под черепицей здесь чужие
просторам дорогих, родных моих полей!*

*Моих родных полей, что морем необъятным
на сотни верст кругом раскинулись и спят,
увы, быть может, крепким сном, но говорят
во сне мне языком для русского понятным –*

*Что нет других людей, других лесов и пашен,
и что нигде ничто – ничто их не заменит,
и сердце никогда родному не изметит
среди фонтанов, рокоши, садов, дворцов и башен...*

Прага 1924, Сергей Савинов

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 ROZVOJ RUSKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V LETECH 1894 - 1922	8
1.2 ZEMĚDĚLSKÁ SITUACE V RUSKU V LETECH 1894 – 1917	8
1.3 RUSKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ PO ŘÍJNOVÉ REVOLUCI 1917	11
1.4 HLADOMOR V LETECH 1921-1922	12
1.5 NOVÁ HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA	13
1.6 KOLEKTIVIZACE RUSKÉ VESNICE	14
2 RUŠTÍ ZEMĚDĚLCI V ČSR.....	15
3 ZEMĚDĚLSKÝ ČASOPIS CHOZJAIN.....	22
3.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE.....	22
3.2 CÍLE A SMYSL ČASOPISU	24
3.3 FORMÁT A OBECNÝ OBSAH	24
3.4 RUBRIKY.....	26
3.5 AUTOŘI.....	30
4 ČASOPIS CHOZJAIN A JEHO REFLEXE PROCESŮ KOLEKTIVIZACE	36
4.1 POLITICKÉ KROKY K VYOSTŘENÍ „TŘÍDNÍHO“ BOJE V SOVĚTSKÉ VESNICI	36
4.2 CESTA KE KOLEKTIVNÍMU HOSPODAŘENÍ	38
4.3 SITUACE V SOVĚTSKÉ VESNICI OČIMA ROLNÍKA.....	38
4.4 POTRAVINOVÁ KRIZE NA ÚKOR INDUSTRIALIZACE ZEMĚ.....	40
4.5 NOVÝ POZEMKOVÝ ZÁKON A 12 LET BOLŠEVICKÉ MOCI.....	43
4.6 ROK 1930 A REORGANIZACE RUSKÉ VESNICE.....	44
ZÁVĚR.....	46
PE3IOME	49
BIBLIOGRAFIE	58
PŘÍLOHY	62

ÚVOD

Středobod zájmu většiny publikací o ruské emigraci v Československu často představují významné osobnosti – politici, umělci, novináři apod., kteří po sobě v historii nechali určitý otisk, ať už to bylo v podobě literárního díla nebo prostřednictvím své činnosti ve prospěch společnosti. Málo se ale píše o druhé části ruské emigrace, která taktéž mezi válkami žila v demokratickém Československu, a jejíž počet byl nezanedbatelný. Těmito lidmi byli zemědělci, mezi nimiž byli výrazně zastoupeni ruští kozáci z oblasti Kubáně, Donu a Těreku. Snad každá zájmová skupina emigrantů začala v Československu vydávat své periodikum nebo zakládala spolky či organizace. Bylo tomu tak i v případě zemědělské emigrace, která se během svého pobytu v ČSR sdružovala v nejrůznějších organizacích a vydávala řadu časopisů. Pro svou práci jsem zvolila analýzu časopisu Chozjain, který byl emigrací vydáván v letech 1928–1938.

Kromě rozboru časopisu chci do své práce zahrnout kapitolu o životě ruských zemědělců v Československu. Avšak aby byl podán ucelený obraz o jejich životě, je potřeba také naznačit historický vývoj zemědělské situace v Rusku a přiblížit tak, z jakých podmínek ruská emigrace vzešla. Vývoj ruského zemědělství bude podán v první kapitole této práce, a to od roku 1894, kdy na carský trůn usedl Mikuláš II., až po rok násilné kolektivizace 1930. Důvodem, proč se budu věnovat ještě kolektivizaci, když v té době byla emigrace již dávno v Československu (případně emigrovali dál na západ), je to, že v poslední kapitole budu sledovat reflexi procesů kolektivizace ze strany zmíněného periodika Chozjain. Na člancích o kolektivizaci a o procesech, které jí předcházely, se pokusím analyzovat, jaké informace se o zemědělství v bolševickém Rusku dostaly do Československa a v jaké formě je redakce předkládala svým čtenářům.

Obecné informace o zemědělské emigraci podám ve druhé kapitole s názvem „Ruští zemědělci v ČSR“. Ke zpracování této kapitoly mi poslouží jednak všeobecné publikace o ruské emigraci žijící v Československu, jako např. kniha kolektivu autorů s názvem *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*, dále publikace S. Tejchmanové *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917-1939*, čerpat budu taktéž z knihy L. Škarenkova *Агония белой эмиграции*, z publikace *Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice 1918-1928* od V. Podaného a H. Barvíkové a z knihy *Rusko*

mimo Rusko M. C. Putny. Pomocí těchto zdrojů se pokusím představit ruské zemědělce žijící v Československu v širším kontextu celé emigrace. Hlavním zdrojem informací o ruském zemědělském hnutí v ČSR bude stať J. Borisjonok *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*, publikovaná v odborném časopise *Славяноведение* a publikace S. Postnikova *Русские в Праге*. Ve své práci budu zjišťovat především to, jak se ruským zemědělcům v Československu žilo a hospodařilo, zda měli možnost zde vlastnit půdu, jaká byla jejich peněžitá odměna za práci u českých sedláků a jaké byly možnosti vzdělávání. V kapitole o zemědělcích se rovněž zmíním o ruských kozácích a o jejich organizacích a časopisech, které si založili, dále o organizacích, které zaštiťovaly celé ruské zemědělské hnutí v Československu, jako byla např. Administrativní komise pro ruské zemědělce, vytvořená při Zemědělské jednotě v Československu. Do této kapitoly také zahrnu relevantní články z časopisu Chozjain.

Stěžejní údaje o časopisu Chozjain budou předloženy ve třetí kapitole této práce. Soustředím se především na autory článků a na charakter rubrik. Kromě toho podám základní informace o sídle redakce, o tiskárně, která časopis tiskla, o periodicitě časopisu a o okruhu jeho čtenářů. Všechny výše uvedené informace budu čerpat přímo z daného periodika, které je, jako mnoho jiných periodik emigrace, uchováváno ve Slovanské knihovně v Praze.

Poslední kapitola bude věnována konkrétním článkům z časopisu Chozjain, které zpravovaly čtenáře o dění v Sovětském Rusku. V této kapitole se zaměřím na články o krocích bolševické moci na vesnici, provedených za účelem kolektivizace země. Budu vycházet především z ročníků 1927–1930, tzn. i z článků o událostech, které násilné kolektivizaci předcházely. Na základě toho se pokusím vyvodit, jaké informace se redakci dostaly do rukou, o čem periodikum nezpravovalo a jaký názor měli na dění v Sovětském svazu samotní autoři. Informace, předkládané periodikem, doplním poznatky aktuálního historického bádání o vývoji v Sovětském svazu.

1 ROZVOJ RUSKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V LETECH 1894 - 1922

Podle sčítání lidu z roku 1897 rolníci tvořili 77, 1 % obyvatel země, tj. 96, 9 milionu lidí. Hned za nimi byli malovýrobci s 10, 7 %.¹ Ruské zemědělství, které, jak je vidět, mělo největší zastoupení obyvatel, bylo ale nefunkční a neefektivní. O rolníka se ruský stát zajímal pouze tehdy, když měl platit daně nebo plnit vojenskou povinnost. Pozoruhodné ale je, že i přesto mezi rolníky rostl kult cara² a idealizované představy o jeho vládnutí. Rolníci byli přesvědčeni, že příčinou jejich bídy není car či stát, ale statkář, a to proto, že prostřednictvím něj stát na rolníkovi vymáhal své požadavky (státní vojenskou povinnost a daně).³

1.2 ZEMĚDĚLSKÁ SITUACE V RUSKU V LETECH 1894 – 1917

V 90. letech 19. století, za vlády Mikuláše II., Rusko volalo po zemědělských reformách. Ty, které byly zavedeny do té doby (především zrušení nevolnictví a zřízení občin), byly polovičaté a problém ruského zemědělství nevyřešily. Hlavním důvodem nefunkčnosti a neúplnosti reformy byla mimo jiné rozlehlost ruské říše a z toho plynoucí obavy panovníků - zemi totiž neměli pod kontrolou, mezi statkáři a úředníky se šířila obrovská korupce.

Zrušení nevolnictví z roku 1861 svobodu rolníkům ve skutečnosti nepřineslo, protože všichni rolníci byli sdružováni do občin, což byly komunity, které zajišťovaly místní administrativu a zároveň o půdě rozhodovaly. Státu tyto občiny garantovaly výběr daní od rolníků. Za daně totiž nezodpovídali jednotlivci, ale měly to na starost právě jednotlivé občiny. Vystoupit z občiny bylo velmi obtížné a bylo to možné pouze tehdy, zřekl-li se rolník veškerého svého podílu půdy. Vystoupit z rolnického stavu umožňovalo středoškolské vzdělání nebo služba ve státní správě.⁴

I když rolníci na své přidělené půdě hospodařili samostatně, veškerá půda v občině byla **společným** majetkem a navíc byla mnohdy různě přerozdělována, většinou ne zcela spravedlivě. To vedlo k lhostejnému vztahu rolníka k půdě, protože to, co jeden rok zasel, nemusel příští rok vůbec sklízet. Z toho důvodu rolník půdu skoro nehnojil, a tím docházelo

¹ Sčítání lidu, které bylo vlastně jediným v carském Rusku, bylo rozděleno do skupin: šlechta, buržoasie, malovýrobci, rolníci, duchovní, kozáci, jinorodci a cizinci a ostatní.

² Více ke kultu cara viz КАБЫТОВ, П. С. – КОЗЛОВ, В. А. – ЛИТВАК, Б. Г.: *Русское крестьянство: Этапы духовного освобождения*. Москва 1988.

³ VEJBER, V.: *Mikuláš II. a jeho svět: Rusko 1894-1917*. Praha 2000, s. 48–55.

⁴ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009.

k jejímu vyčerpání. Zároveň se tím prohlubovala apatie a nezájem rolníka ve vztahu k půdě.⁵

Další pohromou pro ruské zemědělství byly Witteho průmyslové reformy konce 19. a počátku 20. století. Witte se neohlížel na sociální dopady své politiky, zemědělství pro něj bylo jen zdrojem financování rozvoje průmyslu. Rolníky svým počínáním naprosto zbídačil. Produkty zemědělské výroby neustále zlevňovaly a půda naopak zdražovala. Witteho politika vyústila v hospodářskou krizi a rolnické nepokoje, které probíhaly v letech 1902 – 1903. Na základě šetření komisí, jež Witte zřídil na vyřešení rolnické otázky, bylo zjištěno, že na vesnici je obrovská podvýživa, z čehož plynula i veliká úmrtnost, a to především mezi dětmi. Navíc počet obyvatel za poslední roky rapidně vzrostl a půda již neměla šanci všechny uživit. Dále upadal chov dobytka, protože ho lidé neměli čím krmit, hnůj se používal k topení. Rolník byl v mínusu, i když se urodilo, natož při neúrodě, neměl na vlastní obživu, nemluvě o placení daní. Na území Ruska bylo 4x více rolníků než bylo potřeba k obdělávání půdy. Marxistický historik a sovětský politický činitel Michail Nikolajevič Pokrovskij poukázal na text z jednoho letáku, který se rozšířil během nepokojů v zemi v roce 1902: „Nemáme ani hrstky půdy, ať nám dají najíst, nebo si to vezmeme všechno sami. Dejte každému pět pudů chleba a tolikéž země (tj. 5 desjatin⁶).“⁷ Názory historiků na to, jaké množství zrna je potřeba k zachování životního minima, se různí. Obecně se ale shodují na tom, že by množství nemělo klesnout pod 18 pudů na jednoho člověka.⁸

Ruské zemědělství se také vyznačovalo velkou zaostalostí. V minimální míře se používaly stroje, většinu úrody rolník sklízal vlastními silami. Mnoho statků nemělo ani dobytek, některá půda statkářů nebyla vůbec obdělávána, téměř vůbec se neprovozovala velkovýroba. Statkáři neboli poměščíci pouze zneužívali rolníka, který jim odváděl vysoké nájemné. Zostřovaly se vztahy mezi řadovým rolníkem a statkářem.⁹

⁵ VEBER, V.: *Mikuláš II. a jeho svět: Rusko 1894–1917*. Praha 2000, s. 50.

⁶ 1 desjatina = 1,0925 ha

⁷ VEBER, V.: *Mikuláš II. a jeho svět: Rusko 1894–1917*. Praha 2000, s. 52.

⁸ ТЮКАВКИН, В. Г.: *Великорусское крестьянство и Столыпинская аграрная реформа*. Москва 2001, с. 65–67.

⁹ КАБЫТОВ, П. С. – КОЗЛОВ, В. А. – ЛИТВАК, Б. Г.: *Русское крестьянство: Этапы духовного освобождения*. Москва 1988.

Vyšetřovací komise navrhly vyvlastnění části statkářské půdy a přerozdělení mezi rolníky. Dalším krokem měl být tzv. malý dekret, na jehož základě by rolníci mohli držet půdu v soukromém vlastnictví. Psal se ale rok 1903 a schylovalo se k japonsko-ruské válce. Witte byl z politiky odvolán.¹⁰

Další významnou postavou, která značně zasáhla do dění na ruském venkově, byl ruský státní činitel Petr Arkadijevič **Stolypin**¹¹. Bylo mu jasné, že v politice neuspěje, když si nezíská přízeň největší společenské vrstvy – rolníků. V roce 1906, kdy se stal předsedou vlády, podepsal dekret o občanské rovnoprávnosti rolníků (rolníci doposud neměli rovná občanská práva s ostatními stavy) a omezení vlivu občiny. Stěžejnějším činem však byl prodej státní a carské půdy (celkem 9 milionů desjatín) rolníkům o 20 % levněji než byla tržní cena. Prodávaná půda se rozléhala na celém území Ruského impéria, s tím také souvisí přesun rolníků ze středoevropských přelidněných gubernií na východ a na jih země. Počinání v rolnické otázce pak vyvrcholilo úkazem o právu rolníka vystoupit z občiny či se od občiny oddělit úplně a hospodařit na vlastní půdě, čímž byla odstartována Stolypinova agrární reforma. Rolníci vystupovali z občiny postupně. Do roku 1917 z občiny vystoupila téměř třetina rolníků. Kvůli první světové válce a zároveň z nedostatku zeměměřičů zůstalo ale nevyřízeno více než 3,5 milionu žádostí o vystoupení z občiny.¹²

Výsledky agrární reformy na sebe nenechaly dlouho čekat. Zemědělství se rychle mechanizovalo a začala se používat umělá hnojiva. Úroda se od roku 1900 do roku 1914 zvýšila o 25 %. Výsledkem agrární reformy byla také větší výsevní plocha. Sklizeň obilovin byla v roce 1913 v Rusku o 30 % vyšší než v USA. Rusko se také stalo významné pro svůj rozsáhlý export lnu a lněného oleje (v roce 1908 vzniklo družstvo na výrobu lněného oleje) a zaujalo první místo v exportu pšenice, ječmenu, žita a ovse.¹³

Protivníkem a kritikem agrární reformy byla jak pravice, tak levice. Pro esery i pro bolševiky reforma představovala konec možné revoluce a s tím spojené získání moci. Agrární reforma završila nevolnický proces, započatý carem Alexandrem II. a zároveň se

¹⁰ VEBER, V.: *Mikuláš II. a jeho svět: Rusko 1894–1917*. Praha 2000.

¹¹ Podrobnější informace o P. A. Stolypinovi a agrární reformě viz ТЮКАВКИН, В. Г.: *Великорусское крестьянство и Столыпинская аграрная реформа*. Москва 2001.

¹² ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, s. 216.

¹³ ZUBOV, A.: *Dějiny Ruska 20. století*. Praha 2014, s. 203.

v této době Rusko stalo společností rovnoprávných občanů (rolníci znovu získali právo volit své zástupce do zemstev a své soudce).¹⁴

1.3 RUSKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ PO ŘÍJNOVÉ REVOLUCI 1917

Rudá armáda bojovala poprvé proti vlastnímu lidu. 27. ledna 1918 Lenin vydal zákon o socializaci země, který sliboval předání veškeré půdy do rukou zemědělských výborů a rolnických občin. Jeho cílem bylo zajistit si u rolníků na určitou dobu přízeň. Ve skutečnosti ale rozdělování půdy neprobíhalo spravedlivě a některé občiny nedostaly půdu žádnou a velká hospodářství, která produkovala nejvíce zrna, byla ničena. Hospodářství se zmenšovala a v souvislosti se znehodnocením peněz a nedostatkem průmyslových výrobků, za které obilí směňovali, v zimě 1918 rolníci přestali do města obilí vozit. Město sužoval hlad. Lenin na tuto situaci zareagoval tím, že poslal na vesnici Rudou armádu a začalo zabavování potravin a zemědělského nářadí, i když k tomu nebyl žádný důvod. Existují doklady o tom, že v té době na skladech hnilo obrovské množství potravin. Skutečným důvodem tohoto zákroku bylo přesvědčení Lenina o tom, že svobodným obchodem zemědělci podporují kapitalismus, proto se zasadil o to, aby vesnice obchod vést nemohla. Své kroky radikalizoval tím, když rozhodl zastřelit každého rolníka, který neodevzdá obilí bolševikům podle ustanoveného nařízení.¹⁵

15. února 1918 byl vydán dekret o znárodnění všech sýpek. Situace postupně vrcholila, když byl 9. května 1918 vydán dekret „O potravinové diktatuře“, který byl následován dekretem „O mimořádných pravomocích lidového potravinářského komisariátu“. Tyto mimořádné pravomoci byly uděleny k „boji s vesnickou buržoasií, která přechovávala zásoby obilí a obchodovala s nimi“. Zároveň bylo v tomto dekretu prohlášeno: „На насилие владельцев хлеба над голодающей беднотой ответом должно быть насилие над буржуазией.“¹⁶ Byly zavedeny tzv. „výbory chudoby“ (комитеты бедности/комбеды), jejichž členové nejenže prováděli konfiskaci obilí, ale působili i jiná zvěrstva jako bylo znásilňování žen.¹⁷

¹⁴ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 219–220.

¹⁵ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 492–493.

¹⁶ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 493.

¹⁷ tamtéž

Cílem bolševiků bylo strhnout na vesnici boj chudých proti bohatým. Chtěli mezi rolníky na vesnici rozpoutat obdobnou občanskou válku, jako proběhla v říjnu 1917 ve městech.

Květnové dekrety vydané Všeruským ústředním výkonným výborem o potravinové diktatuře rolníkům stanovily množství obilí na rok – 12 pudů¹⁸ zrna a 1 pud krup na člověka. Vše ostatní bylo označeno jako přebytek, který byl odebrán. K účelům zabavování obilí vytvořila Rada národních komisařů ozbrojené oddíly z řad pracujících dělníků, čímž vznikla Rudá armáda. Nábor do ní byl samozřejmě nedobrovolný. Na základě toho vznikala řada protestů, povstání a docházelo k zabíjení lidí.

Kulakům, kteří představovali 15 % rolnického obyvatelstva, bylo odebráno téměř 90 % půdy. Tržní zemědělství se rozpadlo, byla provedena konfiskace bankovních vkladů a v zemi panoval hlad. Všechno toto běsnění bolševici uskutečnili jen proto, aby si udrželi svoji moc.¹⁹

1.4 HLADOMOR V LETECH 1921-1922

Ještě bídňější roky pro rolnictvo nastaly neúrodou v roce 1920. Navzdory tomu jim bylo zabaveno 9/10 sklizně. V roce 1921 panovalo v Sovětském Rusku sucho a lidé neměli co jíst, jehož důsledkem bylo zvýšení úmrtnosti. To, co se tehdy odehrávalo v sovětské vesnici, konkrétně v Samarské gubernii, je zaznamenáno ve Státním archivu Ruské Federace jistým pamětníkem Vavilinem těmito slovy: „Нет бунтов, а есть более сложные явления: тысячные голодные толпы осаждают уездисполком и терпеливо ждут. Никакие уговоры не действуют, многие тут же от истощения умирают.“²⁰

Jak již bylo zmíněno výše, bolševici razili tuto cestu pro udržení moci a hladomor byl pro ně prostředek, jak se zbavit nepohodlných lidí, kteří by mohli potenciálně jejich moc ohrozit. Jednalo se především o aktivní a vzdělané obyvatelstvo, čímž bolševici likvidovali „národní intelekt“. 28. února 1921 byl vydán příkaz zatknout inteligenci z řad anarchistů, menševiků a eserů, kteří pracovali v továrnách a „mohli by pracující strhnout k provedení stávek.“²¹

V dubnu roku 1921 byla na vesnici uvalena naturální daň, kterou nebyla schopna plnit. Situaci popsal v únoru 1922 revizor z Omsku: „Злоупотребления реквизиционных

¹⁸ 1 pud = 16,38 kg

¹⁹ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 494.

²⁰ http://www.goldentime.ru/nbk_05.htm [cit. 2015-03-25]

²¹ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 747.

отрядов достигли невообразимого уровня. Практикуется систематическое содержание арестованных крестьян в неотапливаемых амбарах, применяются порки, угрозы расстрелом. Не сдавших полностью налог гонят связанными и босиком по главной улице деревни и затем запирают в холодный амбар. Избивают женщин вплоть до потери ими сознания, опускают их нагишом в выдобленные в снегу ямы...²²

Hladomor již postihoval více a více gubernií. Všeruská centrální výkonná komise dostávala dopisy od zoufalých obyvatel. Jedním z nich je dopis M. I. Kalininovi, ve kterém stojí: „Кошмарный ужас царит в нашем уезде. Голод схватил за горло. Голодающие, съех всех кошек и собак, стали есть умерших людей.“²³

Výsledkem této naplánované politiky hladomoru byly masové sebevraždy rolníků a více než 33 milionů hladovějících lidí k roku 1922. V roce 1923 bylo zjištěno, že Sovětské Rusko přišlo o 5,1 milionu obyvatel.²⁴

1.5 NOVÁ HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA

Období NEPu je charakterizováno jako perioda, která nastala po ukončení politiky válečného komunismu v roce 1921 a trvala až po industrializaci země v roce 1929. Zavedení nové hospodářské politiky (NEP) předcházely mnohé nepokoje jako např. bouře na vesnici (především v Tambovské gubernii), revolta dělníků proti nuzným pracovním podmínkám, obklíčení ostrova Kronštát a požadavek chleba a země ze strany námořníků apod. Od bolševiků bylo požadováno uvolnění nebo úplné odstranění válečného komunismu a rozvolnění napětí na vesnici. Politickou a hospodářskou krizi, která v té době panovala, měla řešit právě Nová hospodářská politika, jejíž zastáncem byl především Nikolaj Bucharin. Nová hospodářská politika znamenala konec zabavování obilí a zavedení pevné naturální daně namísto rozdělování veškerého vypěstovaného obilí. Tato opatření měla zvýšit hospodářskou produkci. Obilí, které zbylo po odečtení daně, si mohli zemědělci ponechat pro vlastní spotřebu nebo jej mohli prodat. Nadbytky obilí ale nebyly rozprodávány jen soukromými subjekty, ale i státem, přičemž ceny byly pevně určovány

²² ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 748.

²³ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 747.

²⁴ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 749.

tržní nabídkou a poptávkou. Tento krok strana nepodnikla jen pro zvýšení efektivity prodeje, ale také proto, aby se zbavila odpovědnosti za dostatečné zásobování občanů.²⁵

Politika NEPu umožnila vesnici zotavit se z dopadů první světové války, občanské války a válečného komunismu, ale rozmohly se velké sociální problémy jako např. dětské bezdomovectví a dětské trestné činy. Zároveň také NEP svou podstatou podporoval kulaky a v Sovětském svazu také vznikla vrstva bohatých, tzn. nepmanů. Přítrž vývoje NEPu učinil Stalin v roce 1929, když vyhlásil násilnou kolektivizaci.²⁶

1.6 KOLEKTIVIZACE RUSKÉ VESNICE

5. ledna 1930 bolševici přijali politiku likvidace kulactva jako třídy a realizaci úplné kolektivizace. Kulakům byl zabaven veškerý majetek ve prospěch kolchozů. Někteří kulaci byli zastřeleni, jiní posláni do koncentračních táborů či vysídleni. Nelidské zacházení a zvěrstva, ke kterým docházelo je doloženo v publikaci Dějiny Ruska 20. století: „Ограбленных зажиточных крестьян и их семьи лишают всех гражданских прав, дают им 2 часа на сборы...затем грузят в товарные вагоны и отправляют за Урал, на Север или в Казахстан. Там их высаживают на каком-нибудь полустанке и гонят за сотни километров пешком к месту их поселения...где их косят голод, холод и цинга.“²⁷ Z celkového počtu 4 mil. deportovaných lidí jich 1,8 mil. zahynulo.

Na vesnici komunisté nutili zbylé střední zemědělce vstupovat do kolchozů a odevzdávat majetek. Na protest rolníci sami zabíjeli svůj vlastní dobytek a zároveň umíral dobytek, který zůstal bez hospodáře. V letech 1928–1933 pošlo přibližně 50 % dobytka. K 1. červnu 1931 vstoupilo do kolchozů 93 % zemědělských statků.²⁸ Stejně tak jako v průmyslu i v zemědělství byly navrženy pětileté plány produkce.²⁹

²⁵ ROSENBERG, W. G.: *Introduction: Nep Russia as a Traditional Society*. In: Fitpatrick, S. – Rabinowitch, A. – Sities, R.: *Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society and Culture*. Indiana University Press 1991, s. 1–2.

²⁶ PEČENKA, M. – LITERA, B.: *Dějiny Ruska v datech*. Praha 2011, s. 215–216.

²⁷ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 884.

²⁸ ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009, с. 884–885.

²⁹ Podrobnější informace o kolektivizaci viz CONQUEST, R.: *The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-famine*. Oxford 1987.

2 RUŠTÍ ZEMĚDĚLCI V ČSR

Československo zaujímal 8. místo v počtu ruských emigrantů mezi světovými válkami. Nejvíce emigrantů žilo ve Francii a v Německu. Za těmito zeměmi následovalo Polsko, Čína a Jugoslávie.³⁰ I přesto, že v Československu žilo „jen“ 24 000³¹ ruských emigrantů, byla jeho finanční pomoc a podpora větší než ve všech státech dohromady, které ho v počtu emigrantů předčily. O to se zasloužil především projekt Ruská pomocná akce iniciovaný vládou československé republiky.³² Zemgor spolu s Ministerstvem zahraničních věcí Československa a Zemědělskou jednotou měl na starosti řízení Ruské pomocné akce, a tudíž i rozdělování finančních prostředků. Zpětně bylo zjištěno, že československá vláda pro ruské emigranty v letech 1921–1924 z rozpočtu československé republiky uvolnila přibližně 225 mil. korun.³³

Z celkového počtu emigrantů v Československu pracovalo 90 – 93 % manuálně a z toho přibližně 40 % ruských běženců pracovalo v zemědělství. Duševně pracovalo asi jen 7 – 10 % emigrantů, i když asi 30 % z celkového počtu přistěhovalců tvořila inteligence. Ta se však, převážně z důvodu neznalosti jazyka, nemohla adekvátně uplatnit, a proto se musela věnovat manuální práci.³⁴

První vlna zemědělských emigrantů přijela do Československa na podzim roku 1921 v počtu 884 lidí a hned po příjezdu byli umístěni do karanténního tábora v Pardubicích.³⁵ Velká většina byla zastoupena ruskými kozáky z Donské oblasti, Kubáně a Těreku – o kozácích se podrobněji zmíníme níže.³⁶

V lednu roku 1922 přijelo dalších 2089 zemědělců, v nichž většinu opět představovali ruští kozáci. S přesunem pomohlo Ministerstvo zahraničních věcí a Zemědělská jednota

³⁰ Umělecké zpracování odchodu ruských občanů do emigrace (nejen do Československa) nabízí hra Michaila Bulgakova *Útěk*.

³¹ VEBER, V. – SLÁDEK, Z. – BUBENÍKOVÁ, M. – HARBULÍKOVÁ, L.: *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Praha. 1996, s. 58. Informace o počtu emigrantů se však v literatuře různí, např. ve stati E. J. Borisjonok *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы* je k roku 1921 uveden počet 50 000 emigrantů.

³² Nejaktuálnější informace o Ruské pomocné akci podává publikace БАБКА, Л. – ЗОЛОТАРЕВ, И.: *Русская акция помощи в Чехословакии*. Прага 2012.

³³ ШКАРЕНКОВ, Л. К.: *Агония белой эмиграции*. Москва 1987, с. 83.

³⁴ VEBER, V. – SLÁDEK, Z. – BUBENÍKOVÁ, M. – HARBULÍKOVÁ, L.: *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Praha. 1996, s. 58–59.

³⁵ БОРИСЬЕНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: *Славяноведение*. Москва 1992, № 4, с. 46.

³⁶ <http://www.kazaki.cz/ru/t-g-masaryk-a-ruska-akce-2/> [cit. 2015-03-21]

Československa, která vyslala své zástupce V. Prokeše a V. Vítka v roce 1921 do Istanbulu za účelem odvézt odtud až 5000 ruských zemědělců. Následně ruští zemědělci neorganizovaně přijížděli do Československa. Ruské zemědělce bylo nutné v Československu zaměstnat, z toho důvodu vznikla Administrativní komise pro ruské zemědělce, která problém zaměstnávání a mnoho dalších záležitostí měla řešit.³⁷

Administrativní komise pro ruské zemědělce byla založena 1. února 1922 při Zemědělské jednotě Československa. Komise, jak již bylo předesláno výše, zajišťovala pomoc ruským emigrantům při hledání zaměstnání, regulovala vztahy mezi ruskými zaměstnanci a českými zaměstnavateli, poskytovala finanční příspěvky či jinou materiální pomoc (ubytování, oděv). Komise sestávala celkem ze sedmi členů. Českou Zemědělskou jednotu zastupoval v komisi Č. Vítka, který udržoval kontakty s českými zaměstnavateli. Generál G. G. Dolgopjatov měl naopak na starosti vztahy s Ruskem a samotné ruské emigranty. A. Kapita organizoval veškeré vzdělávací akce a zároveň informoval o činnosti komise v českém a rukojazyčném tisku. V. Skačko, který mimo jiné přispíval do níže uvedeného periodika Chozjain, řídil zaměstnávání ruských uprchlíků a řešil vzniklé spory v pracovních vztazích mezi Čechy a Rusy. V. Rickov ruské emigranty evidoval. Mezi zbylými členy komise byl I. Zolotarev a P. Müllerová, která měla na starosti účetní záležitosti.³⁸

Založení Administrativní komise pro ruské zemědělce předcházela vznik ruského zemědělského hnutí za podpory českých zemědělských kruhů. Komise postupně zakládala své pobočky na různých místech Československa, které byly prostředníkem jednak mezi Zemědělskou jednotou a ruskými zemědělci, ale také mezi ruskými zemědělci a českými hospodáři. K další činnosti komise patřily konzultační služby a zveřejňování vyhlášek z oblasti pracovního práva. Komise byla taktéž v úzkém kontaktu s Červeným křížem a organizovala sjezdy ruských zemědělců na Pražské zemědělské výstavě. Administrativní komise rovněž řešila situace, když se ruský rolník ocitl bez práce. Ne vždy se ale ruští emigranti ocitali bez práce nedobrovolně, to bylo často způsobeno nízkou mzdou. Na podzim roku 1922 poslali představitelé Zemgoru dopis Zemědělské jednotě, ve kterém informovali o tom, že v poslední době řada emigrantů odchází ze svého zaměstnání, což

³⁷ ПОСТНИКОВ, С. П.: *Русские в Праге*. Прага 1928, с. 28–29.

³⁸ БОРИСЁНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: *Славяноведение*. Москва 1992, № 4, с. 47.

Zemgoru způsobilo značné materiální potíže. Orgány proto rozhodly, že odchod ze zaměstnání je možný pouze ze závažných důvodů, které musely být uvedeny v legitimaci emigrantů, a příspěvky pro nezaměstnané byly vypláceny jen tak dlouho, dokud se nenašlo nové pracovní místo.³⁹

Kromě toho komise organizovala exkurze do různých podniků a pořádala vzdělávací akce. K přednášejícím patřili mnozí autoři časopisu *Chozjain*, jako např. Jemeljanov, Pume, Sorokin a další.⁴⁰ Všechny dokumenty týkající se Administrativní komise a jiných emigrantských spolků byly umístěny do Donského kozáckého archivu, který vznikl v roce 1934 a byl součástí Ruského zahraničního historického archivu v Praze.⁴¹

Již výše bylo naznačeno, že velkou část ruských zemědělců, kteří přijeli na počátku 20. let do Československa, tvořili kozáci. Hlavní příčinou přesunu kozáků do emigrace lze spatřovat to, že byli odnepaměti oporou carského vojska, patřili tudíž na stranu „bílých“ a v občanské válce, po říjnové revoluci 1917, bojovali proti bolševikům. Poté, co rudé oddíly na Rusi zvítězily, byli „bílí“ jejich úhlavním nepřítelem, proto několik tisíc kozáků utíkalo do emigrace, a to nejdříve do Istanbulu. Jednalo se především o vojáky Wrangelova vojska a civilisty.⁴² Celkem emigrovalo z bolševického Ruska přibližně 100 000 kozáků, přičemž v Československu počet kozáků činil 2 500. Ve skutečnosti jich zde však mělo být téměř 10 000. Nepřesnost je způsobena neúplnými údaji o této vrstvě obyvatel.⁴³

Kozáci žijící v Československu vydávali řadu časopisů jako např. literárně-politický časopis *Kozáctvo*, literárně-politický časopis *Volné Kozáctvo* a literárně-historický a informační časopis *Kozácko*. Zemědělskou tematikou se zabýval časopis *Казачий путь* (po změně redakce přejmenovaný na *Путь казачества*).⁴⁴ Kozáci v Československu zřídili vlastní organizaci pod názvem Všekozácký zemědělský svaz, jejímuž fungování předcházela stejnojmenná organizace, která byla založena již v Konstantinopoli. V důsledku tureckých politických událostí se ale část kozáků vrátila do vlasti, část emigrovala právě do

³⁹ БОРИСЁНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: *Славяноведение*. Москва 1992, № 4, с. 47.

⁴⁰ БОРИСЁНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: *Славяноведение*. Москва 1992, № 4, с. 47–49.

⁴¹ <http://libinfo.org/index/index.php?id=1804> [cit. 2015-03-25]

⁴² ГУБАРЕВ, В. К.: *Энциклопедия казачества*. Издательство Вече 2013.

⁴³ ТЕЈСНМАНОВА, S.: *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917-1939*. Praha 1993, s. 22.

⁴⁴ RACHŮNKOVÁ, Z. – ŘEHÁKOVÁ, M. – VACEK, J.: *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918-1945*. Praha 1996, s. 883–885.

Československa, kde organizace na svou činnost navázala, a ostatní odjeli do dalších koutů Evropy. Cílem této organizace bylo sdružení všech kozáků na území Československa, tzn. i těch, co nepracovali v zemědělství, dále ochrana společenských a ekonomických zájmů a nejrůznější druhy pomoci a podpory jako např. pomoc při hledání práce, zřizování ubytoven, jídelen apod.⁴⁵ Tyto činnosti byly vykonávány v rámci pracovního a pomocného úseku svazu. Kromě toho Všekozácký zemědělský svaz pořádal nejrůznější vzdělávací akce a zemědělské kurzy v rámci kulturně-vzdělávacího úseku.⁴⁶ Kozáci založili také sbor, který jezdil na turné do Polska, Jugoslávie, Rumunska a dalších zemí. Byli také členy tělovýchovného Sokola.⁴⁷

Politického života se mnoho řadových zemědělců se aktivně neúčastnilo, neboť jejich hlavním zájmem bylo především uživit sebe a svou rodinu. Navíc emigrace československé vládě přislíbila, že se do domácí politiky vměšovat nebude. I přesto se někteří emigranti stávali členy politických stran, spolků či organizací. Kromě řady emigrantských spolků a organizací vznikla v roce 1925 politická strana, která nesla název *Ruská zemědělská strana*. Jejím hlavním cílem byla ochrana zájmů ruských zemědělců v Rusku a naplnění hesla „*Русская земля – русским земледельцам*“⁴⁸. V čele strany stál I. V. Jemeljanov a dále ji vedl G. P. Dolgopljatov spolu s dalšími. Strana se opírala především o Administrativní komisi pro ruské zemědělce, ale také ji podporoval časopis *Chozjain*.⁴⁹

V dubnu roku 1920 byla v ČSR provedena pozemková reforma. Šlechtická půda byla státem vykoupena a přerozdělena malým a středním statkářům. Přesto ruští hospodáři půdu v Československu vlastnit nemohli. Roční výdělek ruských pracujících se pohyboval okolo 100–130 korun v zimním období, v létě si vydělali 150–300 korun měsíčně.⁵⁰

Vzdělání se ruským emigrantům dostávalo na českých základních a středních školách, ale i na zemědělských učilištích, kde se emigranti seznamovali s metodami českého zemědělského systému. Zemědělská jednota také pořádala strojírenské kurzy, na kterých se

⁴⁵ <http://libinfo.org/index/index.php?id=1821> [cit. 2015-03-25]

⁴⁶ ПОСТНИКОВ, С. П.: *Русские в Праге*. Прага 1928, с. 180.

⁴⁷ <http://www.kazaki.cz/ru/t-g-masaryk-a-ruska-akce-2/> [cit. 2015-03-25]

⁴⁸ БОРИСЁНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: *Славяноведение*. Москва 1992, № 4, с. 52.

⁴⁹ *tamtéž*

⁵⁰ БОРИСЁНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: *Славяноведение*. Москва 1992, № 4, с. 48.

mohli posluchači seznámit s moderními traktory a motory. Tyto kurzy absolvovalo 65 emigrantů. Vysokoškolské vzdělání v oblasti zemědělství mohli emigranti získat na Ruském institutu zemědělského družstevnictví v Praze. Tento institut byl založen 20. května 1921 a byl navázaný na družstevnické tradice⁵¹ aplikované v Rusku do roku 1917. Nabízel vzdělání ve třech oborech, a to v družstevnictví, v ekonomii a zemědělství.⁵² Dále se mohli emigranti vzdělávat na Ukrajinské hospodářské akademii, která sídlila v Poděbradech. Akademie nabízela čtyřleté studium na agronomicko-lesnické fakultě, fakultě zemědělského inženýrství a na fakultě ekonomicko-družstevní. Tato univerzita měla status školy soukromé, byla financována z prostředků státního rozpočtu ČSR a spadala pod ministerstvo zemědělství a ministerstvo zahraničních věcí. Na této univerzitě studovali převážně ukrajinští emigranti, ale studium umožňovala i lidem ostatních národů. V souvislosti s krácením dotací z Ruské pomocné akce škola v roce 1928 přestala přijímat nové studenty a v roce 1935 byla její činnost definitivně ukončena.⁵³

Osudy emigrace byly různé. Pro některé byla Praha jen „přestupní stanicí“ ještě ve 20. letech se přesunuli dále na západ, především do Francie. Jednalo se zejména o inteligenci (Marina Cvetajeva, Sergej Bulgakov, Petr Struve a další). Jiní začali Československo opouštět po pádu republiky v roce 1938. Část emigrace v Československu přežila válku a ještě před příchodem sovětských vojsk odešla. Nejhorší byl osud těch, kteří byli prostřednictvím NKVD odvezeni do Sovětského svazu. Avšak zůstali i ti, kteří se běsnění rudé armády vyhlí a jejichž potomci žijí v České republice dodnes.⁵⁴

Květnové vydání zemědělského časopisu Chozjain z roku 1928 obsahuje článek o příchodu ruských zemědělců do Československa a o jejich životě.⁵⁵ Autor pod iniciálami „P. K.“ píše, že do emigrace ruští zemědělci přišli vyčerpaní a plní rozpaků. Patřičného přijetí a uspokojivých podmínek se dostalo emigrantům v Československu. Otázky, které si emigrace kladla, zněly: Co se vlastně stalo? Jaké je východisko z této situace? Kdo je viníkem toho všeho? Autor poznamenává, že často se na otázku, kdo je viníkem, objevovala

⁵¹ Po Stolypinově agrární reformě se úspěšně rozvíjela zemědělská produkce soustředěná v družstvech, vzniklo např. družstvo na výrobu lněného oleje, které mělo světový význam.

⁵² ПОСТНИКОВ, С. П.: *Русские в Праге*. Прага 1928, с. 90–91.

⁵³ PODANÝ, V. – BARVÍKOVÁ, H.: *Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice 1918-1928*. Praha 1996, s. 41.

⁵⁴ PUTNA, M. C.: *Rusko mimo Rusko*. Brno 1993, s. 49.

⁵⁵ P.K.: *Русские земледельцы в эмиграции*. Хозяин, г. 5, № 19–21, 1928, с. 13–15.

odpověď „My sami“.⁵⁶ Emigrantští zemědělci si totiž začali uvědomovat, že se vesnice bolševikům patřičně nepostavila, naopak, především v letech válečného komunismu, spíše vycházela bolševikům vstříc, což vycházelo ze slibů, které vesnice uslyšela shůry. Autor se dále dotazuje sám sebe, co lidem chybělo k projevení odporu vůči bolševikům a dochází k závěru, že to bylo zvláště občanské vědomí, vzdělání, vzájemná důvěra, dobří organizátoři a vůdci a také chápání významu slova svoboda.

Autor zdůrazňuje, že změna politického režimu v Rusku není možná, aniž by se ruští zemědělci sami nesjednotili a nevytvořili pevnou „rodinu“. Z článku je zřejmý didaktický cíl. Autor se snaží vychovat ruské zemědělce, zmanipulované zásahy sovětské moci, ukázat jim důležitost komunitního harmonického soužití. Zdůrazňuje potřebu pracovat ve jménu blahobytu ruské obce a také v souladu se spravedlivou zemědělskou politikou. Zároveň na příkladu Československa ukazuje, že takové fungování je možné, je však podmíněné kulturním vývojem, zemědělskou technikou, vzájemnou pomocí a účastí zemědělců na politickém životě země. Pobyt ruských zemědělců v Československu vidí jako životní lekci. V závěru článku podtrhuje, že osvobození ruských rolníků v Sovětském svazu stojí jen na nich samotných.⁵⁷

To, že stát může fungovat jinak, si uvědomovala i řada emigrantů. Jejich cílem bylo přečkat v cizině, resp. v Československu, krizové momenty, navrátit se do své země a zavést nové pořádky. Hlavním problémem emigrace ale byl fakt, že se nedokázala sjednotit a podniknout společné kroky v boji proti bolševikům. V důsledku toho jejich naděje na nové uspořádání Ruska ztroskotaly. O tomto problému emigrace píše i S. Tejchmanová ve své publikaci *Rusko v Československu*, kde hovoří o tom, že ruské emigranty sdružoval společný cíl – boj proti bolševikům, avšak v politických názorech, přesvědčeních a představě o novém uspořádání Ruska se emigrace různila. Mezi emigranty byli monarchisté i levicoví socialisté. Agrárníci a demokraticky smýšlející kozáci tvořili politický střed a našli si tak podporu Švehlovy agrární strany a samotného prezidenta T. G. Masaryka.

⁵⁶ P.K.: *Русские земледельцы в эмиграции*. Хозяин, г. 5, № 19–21, 1928, с. 13–15.

⁵⁷ tamtéž

K demokraticky orientovaným emigrantům patřili také esei.⁵⁸ K posuzování otázek o politickém uspořádání Ruska byl zřízen klub „Zemědělského Ruska“.⁵⁹

V časopise Chozjain, o němž bude podrobněji zmíněno níže, jsou také publikované články, které se odkazují na Administrativní komisi pro ruské zemědělce, např. vydání z 30. března roku 1928 obsahuje článek, který má název *К русским земледельцам*. Tento text informuje čtenáře o návrhu vytvořit v rámci ruského úseku Zemědělské jednoty charitativní fond, do kterého by každý člen ruského oddílu Zemědělské jednoty přispíval měsíčně jednu korunu, čímž by bylo možné v nouzi zabezpečit nemocné, nemohoucí či sociálně slabší emigranty. Členové Administrativní komise pro ruské zemědělce, kteří jsou podepsáni jako autoři textu, čtenáře zároveň upozorňují, že na vnější materiální pomoc ze strany Československa se nemohou donekonečna spoléhat a musí být v této otázce soběstační.⁶⁰

Ve vydání z 9. ledna 1931 se o tomto fondu píše znovu. Fond byl v té době již založen, ale nebyly v něm žádné prostředky. Autor v článku vyzývá emigranty, aby svůj názor k této problematice vyjádřili na stránkách časopisu Chozjain a zároveň navrhuje možné cesty výběru příspěvků (prostřednictvím různých organizací, kroužků, skupin apod.).⁶¹

Apelace na vytvoření tohoto fondu pravděpodobně plyne ze změny politické a především hospodářské situace nejenom v Československu, ale i v ostatní Evropě, která nastala na konci 20. let 20. století. Na základě těchto událostí bylo omezováno financování ruského školství z prostředků Ruské pomocné akce a celkově byly kráceny nejrůznější podpory pro emigranty. V souvislosti s nastupující hospodářskou krizí byl v Československu také vydán zákon o ochraně domácího trhu práce, na jehož základě musel každý zaměstnanec, který hodlal zaměstnat cizince, požádat o povolení u příslušného zemského úřadu. Počet emigrantů žijících v Československu v důsledku toho klesal, v roce 1932 byl méně než poloviční.⁶²

⁵⁸ TEJCHMANOVÁ, S.: *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917-1939*. Praha 1993.

⁵⁹ Více viz ПОСТНИКОВ, С. П.: *Русские в Праге*. Прага 1928, s. 147–148.

⁶⁰ *К русским земледельцам*. Хозяин, г. 5, № 13–14, 1928, s. 14.

⁶¹ *Создадим помощный фонд*. Хозяин, г. 8, № 1–2, 1931, s. 2.

⁶² VEBER, V. – SLÁDEK, Z. – BUBENÍKOVÁ, M. – HARBULÍKOVÁ, L.: *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Praha. 1996, s. 73–74.

3 ZEMĚDĚLSKÝ ČASOPIS CHOZJAIN

Vzhledem k tomu, že se v Československu usadilo velké množství ruských umělců, vědců, novinářů, pedagogů a ostatních intelektuálů jiného zaměření, stala se Praha ve 20. a 30. letech vydavatelským střediskem ruské emigrace. K proslulým ruským nakladatelstvím, které vydalo v polovině 20. let nejvíce publikací, patřilo nakladatelství *Plamja*. Výraznou vydavatelskou činnost samozřejmě realizovaly také ruské a ukrajinské univerzity. Některé práce ruské inteligence vyšly v českých nakladatelstvích a vydavatelstvích v ruštině, jiné v překladech. Kromě knižní produkce vycházely i ruské noviny a časopisy.⁶³ Téměř každá zájmová skupina ruských emigrantů publikovala vlastní periodikum s cílem integrovat a vzdělávat ruské emigranty. Pravděpodobně nejznámějším periodikem, vydávaným mezi dvěma světovými válkami, byl časopis *Volja Rossiji*, jehož zakladateli byli demokratičtí eseři a jehož redakce v roce 1927 přesídlila z Prahy do Paříže.⁶⁴

První časopis, vydávaný emigrací v Československu a zabývající se zemědělskou tematikou, nesl název *Русский Земледелец* a vycházel do roku 1922. Tento časopis byl vystřídán periodikem *Chutor*, na který v roce 1924 navázal časopis *Chozjain*, jemuž bude věnována pozornost v následující části této práce.

3.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Ruská emigrace žijící v meziválečném Československu a zainteresovaná v zemědělství, vydávala v Praze časopis *Chozjain*, který svou činností navázal na zemědělský časopis *Chutor* vydávaný v letech 1922–1924. *Chutor* i *Chozjain* měly stejný podtitul: *Еженедельный/Двухнедельный журнал, посвященный интересам русских земледельцев*, lišil se odpovědný redaktor a sídlo. Redakce časopisu *Chozjain* sídlila na adrese Na Florenci č. 27 v Praze 2 (na téže adrese se nacházelo zemědělské společenství „*Общество Взаимного Кредита Русских земледельцев в Праге*“ a Administrativní komise pro ruské zemědělce), zatímco redaktoři čas. *Chutor* sídlili v Praze na Sokolské třídě 26. Odpovědným redaktorem časopisu *Chozjain* byl Čechoslovák V. Prokeš, který také stál v čele

⁶³ RACHŮNKOVÁ, Z. – ŘEHÁKOVÁ, M. – VACEK, J.: *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918-1945*. Praha 1996.

⁶⁴ Podrobné informace k časopisu viz diplomovou práci SHAPOVALENKO, D.: *Časopis Volja Rossiji a jeho význam pro ruskou emigraci*. [online] Filozofická fakulta, Univerzita Palackého. Olomouc 2010. Dostupné z WWW:

<http://theses.cz/id/u4f9ay/81190-161630876.pdf> [cit. 2015-03-17]

zahraničního oddělení Zemědělské jednoty. Na základě toho lze vidět úzká spolupráce Čechů s Rusů. Redaktorem čas. Chutor byl E. Mareš a obě periodika vydával *Издательский комитет*.

Časopis Chozjain v prvních letech (1924–1930) tiskla Rolnická tiskárna Praha, poté byl časopis dva roky tištěn tiskárnou Novina Praha (1931–1932), v letech 1933–1935 ho tiskla Slovanská tiskárna Alois Fišer se sídlem v Praze Strašnicích č. 289 a v roce 1936 tisk realizovala tiskárna Fr. Herman na Jagellonské 9 v Praze 7. Druhé číslo ročníku 1937, které je jako jediné z tohoto roku ve Slovanské knihovně k dispozici, bylo vytištěno knihtiskárnou R. Hrdlička sídlící na Palackého třídě č. 87 v Praze.

Chozjain vycházel v letech 1924–1938 (dle údajů z katalogu Slovanské knihovny v Praze), avšak poslední ročník není ve Slovanské knihovně vůbec k dispozici. Ročník 1937 je zastoupen pouze jedním číslem, které vyšlo 10. května 1937. Již roce 1931 nejsou ročníky úplné, a čím více se přibližujeme k válečnému roku 1938, tím méně čísel se v daném roce dochovalo. Periodikum Chozjain vycházelo do roku 1933 jako týdeník, od roku 1933 bylo vydáváno každých 14 dní a vycházelo zpravidla v pátek (úplně první výtisk vyšel ve středu 1. října 1924).

Čtenáři si mohli časopis Chozjain předplatit, některá čísla časopisu na konci periodika dokonce informovala o této možnosti. Pozoruhodné je, že cena předplatného byla v ročníku 1924 uvedena nejenom v korunách, ale také v dinárech, v bulharských levách, ve zlotých, v markách, ve francích a v dolarech, z čehož vyplývá, že se redaktoři snažili udržovat kontakt s ruskými komunitami v daných zemích. V ročníku 1930 bylo předplatné už jen ve dnou měnách, a to v korunách a v dolarech. Z toho lze usuzovat, že se nedařilo šířit časopis za hranicemi Československa tak, jak si v počátcích redakce představovala. Tuto domněnku opodstatňuje i článek z prvního čísla ročníku 1929, kde se píše o problémech, se kterými se redakce potýkala při vydávání časopisu do zahraničí: „Трудность издания русского журнала за границей не давала возможности нам выполнять нашу программу полностью, но мы стремились и будем стремиться достигнуть в этом отношении возможно лучших результатов.“⁶⁵

⁶⁵ *Пять лет. Хозяин*, г. 6, № 1–2, 1929, с. 1.

3.2 CÍLE A SMYSL ČASOPISU

Po úvodním slově prezidenta Zemědělské rady a Zemědělské Jednoty Adolfa Prokūpka s názvem *К русским земледельцам в Чехословакии* osvětluje v úplně prvním vydání I. Jemeljanov smysl a cíle časopisu Chozjain v článku *Главное в хозяйстве – хозяин*. Stojí zde, že časopis má sloužit k ujasnění povinností a práv zemědělce, má hájit jeho potřeby, určovat jeho význam a místo ve vlastním hospodářství, v národním hospodářství a taktéž ve státě. Redakce chtěla vytvořit nový typ časopisu, který se bude zabývat jednak otázkami politiky v oblasti zemědělství, ale i otázkami zemědělsko-technickými. Redaktoři časopisu Chozjain si při jeho založení v roce 1924 stanovily dva hlavní cíle: 1. upevňovat u ruských zemědělců vědomí toho, že je potřeba, aby se stali dobrými hospodáři a aby svobodně nakládali se svým zemědělským majetkem, protože jen tak docílí své vlastní spokojenosti a zároveň přinesou užitek celému Rusku, 2. poukázat na nezbytnou nutnost společné organizované činnosti v zájmu vlastním i státním. Článek z prvního čísla časopisu pokračuje tím, že se musí ruští zemědělci učit od těch českých, aby pak mohly fungování českého zemědělství přenést do své rodné země.

3.3 FORMÁT A OBECNÝ OBSAH

Počet stran se u každého výtisku lišil, ale většinou nepřekročil 25 stránek, avšak některá čísla měla např. pouze osm stran. Záleželo na tom, kolik čísel jedno týdenní vydání obsahovalo, protože některý týdeník (později čtrnáctideník) obsahoval až 3 čísla (viz obr.1), jiný sestával pouze z jednoho čísla, a rubrik bylo tudíž méně. Rozměry časopisu odpovídaly přibližně velikosti A5. Časopis vycházel na hladkém lesklém papíře na rozdíl od časopisu Chutor, který byl vydáván na hrubém papíře.

Kromě pravidelných rubrik a článků, o kterých se zmíním níže, časopis obsahoval i krátké prózy a básně (jen ve svátečních vydáních např. o Vánocích apod.) a první ročníky také zahrnovaly přílohy v češtině.

Časopis Chozjain reklamu na spotřební zboží, jak ji známe z jiných časopisů, neobsahoval, ale poskytoval čtenářům informační servis, v rámci kterého zpravoval čtenáře o jiném tisku dostupném na trhu nebo o nadcházejících výstavách (viz obr. 4). Chozjain také uveřejňoval nabídky některých vydavatelství apod. Tento informační servis figuroval spíše nad rámec časopisu a z grafického rozvržení tohoto informačního servisu se lze domnívat, že zaplňoval

místo, které by jinak zůstalo prázdné. Byl totiž umístěn na druhé straně posledního listu, někdy zaplňoval dokonce jen polovinu této poslední stránky.

Výtisk, který vycházel kolem data 25. prosince, byl vždy sváteční. Toto prosincové vydání nikdy neobsahovalo pravidelné rubriky, neboť sestávalo z nejrůznějších básní a povídek s vánoční tematikou, z ilustrovaných i neilustrovaných anekdot, převzatých z časopisů *Krokodil* nebo *Naš mir*, z článků o Vánocích apod. Vzhledem k tomu, že na 23. prosince připadá podle juliánského kalendáře výročí narození významného ruského spisovatele a novináře **Vasilije Ivanoviče Němiroviče-Dančenka**, který byl starším bratrem proslulého divadelníka Vladimira Ivanoviče Němiroviče-Dančenka a žil i v Československu (zemřel v Praze), často prosincová vydání obsahovala právě jeho povídky. Jeho povídka *Душа на двоє* (viz obr. 6) byla uvedena v jednotném čísle 15–17, které vyšlo 25. prosince 1924. V tomto roce se slavilo Dančenkovo 80. jubileum. Jakým způsobem redaktoři časopisu Chozjain podtrhli oslavu 90 let Vasilije Němiroviče-Dančenka v prosincovém vydání ročníku 1934 (zemřel v roce 1936), zůstává otázkou, protože toto vydání není k dispozici.

Kromě tvorby Němiroviče-Dančenka se v prosincových vydáních můžeme setkat s dílem **Michaila Zoščenka**. Důvod, proč časopis publikoval právě jeho povídky ve vydáních posledního měsíce roku, pravděpodobně spočívá v satirickém a humoristickém ladění jeho tvorby. Vánoční číslo totiž bylo vždy jiné, mělo čtenáře rozveselit a rozesmát, odvést od každodenních starostí, proto obsahovalo, jak již bylo uvedeno výše, anekdoty a díla humoristického a satirického rázu. Dále byly na stránkách svátečních vydání otištěny některé práce **Jevgenije Čirikova** (*В родных сугробах*), Ivana Lukáše (*Сапоги и Чорт*), **Arkadije Averčenska** (*Мальчик, который не замерзнет*), **Ilji Savčenska** (*Ладонка*) a dalších. Z výše uvedeného je jasně zřetelné, že redakce časopisu podporovala a publikovala práce ruských emigrantů. Zároveň také vidíme, že časopis svým čtenářům nabízel beletrii kvalitní.

Většinou i první lednové číslo se částečně lišilo od ostatních čísel, protože kromě obvyklých rubrik některá čísla obsahovala i články na téma Nového roku. Takové příspěvky lze najít např. v ročnících 1928, 1929, 1930 či 1931. Úvodní článek v prvním lednovém výtisku byl jakousi bilancí prožitých let ruské emigrace v Československu a zároveň také shrnutím a

ohlédnutím se za vývojem politické situace v Rusku, zvláště za dopady politické moci na ruskou vesnici. Číslo z 15. ledna 1929 reflektuje pět let fungování časopisu Chozjain.

Ročníky 1924 a 1925 také obsahovaly přílohy, které byly psané v češtině a týkaly se ruské zemědělské emigrace a situace v Rusku a vzájemného vztahu místních k ruské emigrantské komunitě. Např. příloha k číslům 4–5, ročníku 1924 zahrnuje článek s názvem *Zemědělské Rusko a ruský emigrant – zemědělec*, ve kterém se píše o neblahém ruském konzervatismu v zemědělství, tedy o zaostávání v době, kdy byl nejvíce potřeba pokrok a odborníci pro zlepšení situace. Avšak tito odborníci ve většině případů vykonávali podřadné profese v cizině, v emigraci. Článek také urguje potřebu změny politických podmínek v Rusku, které by dovolily návrat ruské zemědělské emigrace a následné rozšíření a aplikování získaných znalostí emigrace na ruské zemědělství. Česká příloha také zahrnuje krátký přehled o obsahu ruské části daného čísla (je zde uveden autor a název článku).⁶⁶

Obrázky a ilustrace běžná čísla časopisu Chozjain obsahovala minimálně. Pokud se nějaké obrázky vyskytovaly, neměly úplně funkci estetickou, ale spíše vzdělávací, nebo byly součástí svátečního vydání. Jednalo se většinou o různé nákresy, které se vztahovaly k danému článku a vysvětlovaly danou problematiku, případně o podobizny významných politických představitelů, např. Adolfa Prokúпка (viz obr. č. 5) nebo T. G. Masaryka. Fotografie se ve starších ročnících neobjevovaly skoro vůbec, ale v mladších vydáních (např. v ročníku 1933) se s nimi můžeme setkat čím dál častěji.

3.4 RUBRIKY

Rubriky periodika Chozjain nebyly po celých 15 let (počítáme-li i rok 1938) vydávání stejné. První výtisk vyšel s rubrikami *Сельско-хозяйственные статьи*, *Мелочи сельского хозяйства*, *Международная земледельческая жизнь*, *В советской деревне*, *За неделю*, *На Родине*, *За рубежом*. Některé rubriky např. *Мелочи сельского хозяйства*, *На Родине*, *За рубежом* se vyskytovaly již v časopise Chutor. V závěru časopisu byly vždy uvedeny bibliografické údaje (*Библиография*), pokud daný výtisk sestával z i článků odborných. V některých vydáních určité rubriky chybí, např. ne vždy byla zahrnuta rubrika *Мелочи сельского хозяйства* nebo *Международная земледельческая жизнь* apod.

⁶⁶ *Zemědělské Rusko a ruský emigrant – zemědělec*. Хозяин, г. 1, № 4–5, 1924.

Сельско-хозяйственные статьи

V rámci této rubriky autoři přispívali nejrůznějšími články, které se týkaly aktuálních zemědělských otázek a problémů. Tato rubrika byla úzce spjata s politickou situací v Rusku, příp. v Československu. Např. v prvním vydání ročníku 1926 si čtenáři přečetli o rozkolu mezi bolševiky, první vydání v roce 1929 uveřejnilo články s názvem *Русский земледельческий съезд в Тулузе, Пшеничный и овесный конкурс в Чехословакии, Юбилейная выставка птицеводства и кролиководства в Праге* a článek *Самопорка кресьян в Лудорвае*. Jak je vidět, tato rubrika nezahrnovala pouze jeden článek, ale sestávala hned z několika příspěvků a informovala o aktuálním dění v zemědělství. Zároveň je patrné, že rubrika přinášela nejnovější zprávy ze všech koutů světa a z nejrůznějších zemědělských odvětví. Tato rubrika v časopise zabírala nejvíce místa, z čehož také vyplývá velikost jejího významu.

Мелочи сельского хозяйства

Rubrika *Мелочи сельского хозяйства* obsahovala krátké rady a tipy, jak a čím zefektivnit hospodářství. V rámci této rubriky se čtenáři mohli dozvědět např. to, že ke zvýšení úrody jetele se doporučuje na jaře posypat pole s jetelem alabastrem neboli sádrovcem. Čtenář se zde také dočte, že mléko z lodyhy pampelišky zbaví člověka bolesti po bodnutí včelou nebo že med funguje jako konzervant kravského mléka. Tato rubrika tak uspokojila čtenáře, kteří se příliš nezajímali o politické dění a chtěli se dozvědět nové praktické informace.

Международная земледельческая жизнь

V této rubrice se např. v druhém čísle ročníku 1925 píše o kongresu slovanské zemědělské mládeže, který proběhl v Sofii v Bulharsku, během kterého byla zdůrazňována myšlenka slovanského bratrství a kooperace. Na základě toho vidíme, že časopis informoval také o zemědělských zájmech v zahraničí.

В советской деревне

Příspěvky pod touto rubrikou popisují absurdní situace, které se odehrály v Sovětském svazu. Autor čerpá z tisku jako *Izvestija, Pravda* apod. Vzhledem k tomu, že rubrika nese název *В советской деревне*, příběh je vždy nějakým způsobem spojen se sovětským zemědělským obyvatelstvem. Můžeme se domnívat, že cílem této rubriky bylo ukázat

alarmující stav v Sovětském Rusku, a zároveň dát ruským občanům v Československu najevo, že i když nejsou ve své rodné zemi, mají se lépe. Pro ilustraci této rubriky uvedme příklad z čísla 9 ročníku 1926, kdy autor S. Varšavskij píše o příhodě, o níž se dočetl v časopise *Izvestija*. Ve vesnici Chotimli, která se nachází v Ivanovské oblasti, přednášel rodák této obce Bogdanov na téma „Усовершенствованные способы ведения садоводства“. Rolníci zde sužovalo, že jabloně vůbec neplodí a vrby napadají nemoci. Avšak od Bogdanova se jim odpovědi na otázku, co s tím, na přednášce nedostalo. Proto se ho přímo zeptali. Bogdanov ale nevěděl, začal se červenat a cítit trapně. Pomyslel si, že jejich počínání nebylo správné, a tak to nahlásil na milici. Na základě toho bylo všem, kdo pokládal Bogdanovu na přednášce otázky, udělena pokuta ve výši 3 rublů za porušování veřejného klidu a za zkažení Bogdanovy přednášky. Rolníci si následně stěžovali u vedení, ale jejich prosby a stížnosti nebyly vyslyšeny. Novinář časopisu *Izvestija* příhodu uzavřel tím, že všechno nakonec dobře dopadlo a že rolníci byli tak unešení, že už raději na žádné přednášky nechodí. Autor článku v časopisu *Izvestija* dodává, že co se týká neplodících jabloní a nemocných vrb, rolníci se o ně přestali zajímat se slovy: „Еще греха наживешь.“⁶⁷ Sergej Varšavskij komentuje událost slovy: „Все, как мы видим, кончилось „по хорошему“, но этот случай все же очень ясно свидетельствует о безправии советской деревни с одной стороны и наглости и невежестве ее теперевших „просветителей“ с другой стороны.“⁶⁸ Z komentáře cítíme ironii a výsměch S. Varšavského nad pořádky v sovětském Rusku.

За неделю

V rámci rubriky *За неделю* se čtenáři seznamovali s obecným aktuálním politickým děním ve světě, nejednalo se tedy o čistě agronomické problémy. V ročníku 1926 se setkáme s krátkými příspěvky s názvy *Положение во Франции, Распад коммунистической партии в Москве, Положение в Китае, Смена правительства в Болгарии* atd. Z výše uvedeného se můžeme domnívat, že časopis nemusel být nutně určen jen zemědělcům, i když to byla určitě jeho primární cílová skupina, ale také široké veřejnosti, kterou pestrostí svých rubrik nejen o praktickém zemědělství jistě uspokojil.

⁶⁷ В советской деревне. Хозяин, г. 3, № 9, 1926, с. 7.

⁶⁸ В советской деревне. Хозяин, г. 3, № 9, 1926, с. 7.

На Родине

Jak už vyplývá ze samotného názvu, tato rubrika se soustředila na události, které se právě odehrávaly v rodném Rusku. Uveďme jako příklad číslo 13 z roku 1926, které informuje o tom, že v Moskvě proběhlo rokování sovětských zemědělských orgánů, na kterém byly shrnuty výsledky zemědělského rozvoje v Sovětském Rusku a byly také nastíněny cesty, kterými by se sovětské zemědělství dále mělo ubírat. Na zasedání bylo konstatováno, že se zvyšuje zájem rolnického obyvatelstva o zintenzivnění a mechanizaci zemědělství, avšak jednající zdůraznili, že potřeby nacionálního zemědělství nejsou ještě zdaleka uspokojeny, a došli k závěru, že je nutné směřovat více finančních prostředků do tohoto odvětví. Upozornili také na vykořisťování zemědělského obyvatelstva ze strany politické moci systémem vysokých daní. Ruská emigrace žijící v ČSR a ostatní čtenáři časopisu tak dostávali čerstvé zprávy o vývoji Sovětského svazu v zemědělství a na základě toho mohla emigrace řešit, jakým směrem se budou ubírat jejich životy – zda zůstanou dál v ČSR nebo se vrátí domů.

За рубежом

Tato rubrika se zmiňovala o dění v zahraničí. Většinou byly články spojeny se zemědělskou tematikou – např. v čísle 35–36 ročníku 1930 se píše o tom, jak se zvětšuje počet ruských zemědělců na jihu Francie – ale nebylo to pravidlem. Někdy se zde objevovaly i informativní řádky o tom, kdo zemřel apod. Pozoruhodné je, že v rámci této rubriky autoři psali o dění v Československu. Na základě toho se můžeme domnívat, že, i když v Československu žili, pořád to pro ně byla cizí zem a vnímali ji jako zahraničí.

Z výše uvedeného je patrné, že časopis Chozjain byl všestranně zaměřený (centrem jeho zájmu nebyly pouze praktické rady pro zemědělce, ale podával také informace o aktuálním dění ve světě, a to nejen z oblasti zemědělství, zároveň o svátcích čtenářům nabízel beletristickou literaturu apod.). Časopis prvotně cílil na ruské emigranty – zemědělce, ale mohl si ho přečíst každý, koho problematika časopisu zajímala. Značný význam měla také snaha redakce šířit časopis i do jiných zemí a udržovat tak kontakt s rusky mluvícími komunitami v ostatních státech. Tyto snahy se ale nedařilo realizovat dlouhodobě.

3.5 AUTOŘI

Mezi autory časopisu nebyli jen teoretici a praktici ze zemědělské oblasti, ale do časopisu Chozjain přispívali i představitelé nejvýznamnějších zemědělských institucí, jako je např. Zemědělská rada a Zemědělská jednota, Československé ministerstvo zemědělství apod. V časopise publikovali také anonymní autoři. V obsahu hned prvního vydání ročníku 1924 je ve 4. příspěvku uvedeno pouze „Š.“ v latině, i když je ostatní text psaný v cyrilici. Na základě toho se můžeme domnívat, že autorem byl český občan, nikoliv ruský emigrant, avšak mohl se tímto pouze krýt. Je nutné ale podotknout, že tento jev nebyl v té době žádnou raritou, novináři publikovali pod šifrou poměrně často.

Sergej Ivanovič Varšavskij

Častým přispěvatelem a hlavně výraznou postavou časopisu Chozjain a Chutor byl Sergej Ivanovič Varšavskij, vlastním jménem Izrail Varšavskij. Přispíval nejen do rubriky *Сельско-хозяйственные статьи*, ale také do rubriky *В советской деревне*.

Sergej Ivanovič Varšavskij⁶⁹ žil v letech 1879–1945. Angažoval se v ruském politickém časopise *Russkoje slovo*, což byl předrevoluční deník, který vycházel v letech 1901–1917. Sergej Varšavskij absolvoval právnickou fakultu v Moskvě. Pracoval jako přisedící v Moskevské soudní komoře a u Moskevského obchodního soudu.⁷⁰ Varšavskij se oženil s herečkou divadla MCHAT Olgou Norovou. Než emigroval do Prahy, žil s rodinou v Konstantinopoli (dnešní Istanbul), kde studovaly jeho děti na proslulém ruském gymnáziu, které bylo v letech 1921–1922 přestěhováno do Moravské Třebové z důvodu nízkého financování. Tam potom vystupovalo pod názvem Ruské reformované reálné gymnázium v Moravské Třebové.⁷¹

Do Prahy přijel Sergej Varšavský na jaře roku 1923. Důvodem jeho příjezdu bylo onemocnění jeho syna Jurije meningokokem, na jehož následky zemřel ve věku 18 let. Osudy a život rodiny zachytil Vladimír Varšavským, syn Sergeje Varšavského, ve svém autobiografickém románu *Ожидание*. V roce 2010 vyšla druhá verze knihy Vladimíra

⁶⁹Zákl. autobiografické údaje viz Васильева, М. А.: *Семья Варшавских в Праге*. In: БАБКА, Л. – ЗОЛЮТАРЕВ, И.: *Русская акция помощи в Чехословакии*. Praha 2012, s. 301–308.

⁷⁰http://mosarchiv.mos.ru/uslugi/spravochniki_po_fondam/Putevoditel-1/carhmos1-8.htm#prok_d [cit. 2015-03-17]

⁷¹DOBROVOLNÁ, T.: *Školství a pedagogika v životě ruské emigrace v meziválečném Československu*. Filozofická fakulta, Univerzita Palackého. Olomouc 2014, s. 33. [diplomová práce]

Varšavského *Незамеченное поколение*, jež vypovídá o životě ruských emigrantů nejen v Československu.

V Československu měl Sergej Varšavskij významné postavení ve veřejném životě ruských emigrantů. Přednášel trestní právo na Ruské právnické fakultě, která byla založena proto, aby si ruští emigranti mohli doplnit i znalosti o předrevolučním ruském právu, protože české univerzity toto nenabízely. Vyučovalo se zde ale i právo západoevropské. Fakulta spadala pod Karlovu univerzitu.⁷² Sergej Varšavskij působil i na Ruské lidové univerzitě a byl členem Svazu ruských spisovatelů a novinářů v Československu (v letech 1934–1940 byl dokonce jeho předsedou). Dále Sergej Varšavskij působil v Komisi ruské knihy a pracoval pro časopisy a noviny jako např. *Národní listy*, *Národní politika*, *Venkov* či pro pařížské časopisy *Rossija i slavjanstvo*, *Vozroždenije* či *Meč* apod.⁷³

Kromě spolupráce s nejrůznějšími časopisy psal Sergej Varšavskij i krátké studie, které se týkaly dopadu tehdejšího dění v Sovětském svazu na běžné obyvatelstvo. Jednou takovou studií je soubor článků s názvem *Manželství a rodina v Sovětském Rusku* z roku 1927. Studie jsou dostupné v češtině, v závěru stojí „přeložil A. N.“. Sergej Varšavskij se zde vyjadřuje k novým sovětským zákonům, které upravovaly manželství. Kromě vyjádření souhlasu na zrušení církevního sňatku se zmiňuje i o problémech, které vznikaly nejčastěji mezi dělnictvem. Těmi byly velmi stísněné podmínky pro život (zvláště v Moskvě) a problém častého střídání partnerek. Tyto problémy často způsobily, že rozvedená žena sdílela pokoj se svým bývalým mužem a jeho novou ženou.⁷⁴

V roce 1938 vyšla rusky psaná studie *Stalinův Parlament*. Hned v úvodu Sergej Varšavskij cituje, co napsal deník *Izvestija* o lednových volbách do nového parlamentu: „Никогда в мире еще не бывало таких действительно свободных и действительно демократических выборов, никогда! История не знает другого такого примера.“⁷⁵ Je zřejmé, že časopis byl propagandistickým kanálem komunistické strany.

⁷² DOBROVOLNÁ, T.: Školství a pedagogika v životě ruské emigrace v meziválečném Československu. Filozofická fakulta, Univerzita Palackého. Olomouc 2014, s. 54–55. [diplomová práce]

⁷³ ВАСИЛЬЕВА, М. А.: *Семья Варшавских в Праге*. In: БАБКА, Л. – ЗОЛОТАРЕВ, И.: *Русская акция помощи в Чехословакии*. Praha 2012.

⁷⁴ VARŠAVSKIJ, S. I.: *Manželství a rodina v sovětském Rusku*. Praha 1927.

⁷⁵ ВАРШАВСКИЙ, С. И.: *Сталинский парламент*. Прага 1938, с. 3.

Další soubor studií Sergeje Varšavského z roku 1943 nese název *Druhé nevolnictví*. Proč byl zvolen tento název, je vysvětleno hned na první stránce: „Komunisté, kteří se zmocnili vlády v Rusku, označují název své strany třemi písmeny: VKP. To znamená: Všeruská komunistická strana (Vserossijskaja Komunističeskaja Partija). A ruští sedláci luští tento název tímto způsobem: Vtoroje Krepostnoje Pravo (Druhé nevolnictví).“⁷⁶

Ve stati M. A. Vasiljevy *Семья Варшавских в Праге* se píše, že Sergej Ivanovič Varšavskij měl působit v ilegální organizaci českých antifašistů a v kartotéce StB je ve čtyřech spisech veden jako fašista a zahraniční zpravodaj. K tomuto faktu StB došla pravděpodobně na základě jeho antisovětských příspěvků, které vydávalo Ruské nacionálně-socialistické hnutí. Dále se z kartotéky StB dozvíme, že přispíval do „ruského fašistického časopisu *Новое слово*, jehož cílem byla antikomunistická propaganda“.⁷⁷

Když se v květnu roku 1945 Prahu osvobodila sovětská vojska, byl Sergej Varšavskij zatčen organizací СМЕРЬ⁷⁸ a byl deportován do Sovětského svazu. Na základě výpovědi jednoho jeho přítele Sergej Varšavskij zemřel v koncentračním táboře v Karagandě.⁷⁹ Přesné datum úmrtí není známé.

Podobný osud mělo množství ruských emigrantů. Po příjezdu rudé armády byli vyslýcháni a mučeni a následně nuceně odvlékáni zpět do Sovětského svazu ruskými kontrarozvědkami. Jejich životy s největší pravděpodobností skončily v sovětských lágrech.⁸⁰

V. Medveděv

V. Medveděv získal titul inženýra v oblasti zemědělství. Jeho články mají odborný, vzdělávací charakter (např. *Русское скотоводство и русская скотопромышленность*, ročník 1927, č. 17 – 18). V ročníku 1927, č. 8 napsal příspěvek do rubriky *Мелочи сельского хозяйства*.

⁷⁶ VARŠAVSKIJ, S. I.: *Druhé nevolnictví*. Praha 1943, s. 5.

⁷⁷ ВАСИЛЬЕВА, М. А.: *Семья Варшавских в Праге*. In: БАБКА, Л. – ЗОЛОТАРЕВ, И.: *Русская акция помощи в Чехословакии*. Praha 2012, s. 308.

⁷⁸ název vznikl zkrácením hesla „Смерть шпионам!“

⁷⁹ město na území dnešního Kazachstánu

⁸⁰ SLÁDEK, K.: *Ruská diaspora v ČR*. Červený Kostelec 2010.

I. V. Jemeljanov

Do periodika Chozjain přispíval články i profesor I. V. Jemeljanov (profesuru získal na univerzitě ve státě New Jersey). V ročníku 1924, ve vydání č. 1–3 lze najít jeho článek s názvem *Главное в хозяйстве – хозяин*. I. Jemeljanov vzpomíná dobu, kdy fungovaly v zemědělství obcíny, a konstatuje, že tehdy v Rusku byli oráči, zemědělci, producenti obilí, ale žádní hospodáři. Funkci hospodáře v té době plnila obecina, která rozhodovala o osudu zemědělců a o veškeré půdě. Rolník tak nebyl svobodný a nezávislý. Jemeljanov se domnívá, že právě obecina zapříčinila u rolníků pocit bezvýznamnosti a absenci živého zájmu o věc, který předurčuje veškerý rozvoj a pokrok. Jemeljanov pak dále rozvíjí svou myšlenku tím, že když rolník neuměl správně hospodařit ve svém vlastním hospodářství, neuměl se pak orientovat ani ve věcech veřejných, natož státních, čímž byl způsoben úpadek celé země. Vzhledem k tomu, že je Rusko převážně zemědělské, Jemeljanov tvrdí, že jsou to právě zemědělci, na jejichž bedrech stojí další rozvoj země. Jemeljanov je rovněž autorem výše citovaných cílů časopisu Chozjain.

Jedním z dalších článků Jemeljanova v tomto periodiku je například příspěvek z téhož roku v č. 6. Jeho název zní *Жизнь датских земледельцев*. V tomto článku Jemeljanov poskytuje čtenáři obecnou informaci o Dánsku, Dánech a jejich pokrocích v zemědělství (zakládání družstev, chov skotu, prasat a drůbeže, rozvoj výroby másla apod.), díky kterým byla zvýšena kvalita produktů, ale také životní úroveň dánských zemědělců.

Další jeho články nesly tyto názvy: *Русские земледельцы и сельско-хозяйственная кооперация*, *Жизнь земледельцев в Соединенных Штатах*, *Права и обязанности*, *Земля и революция*, *Деревня будущего* apod. (Příspěvky otištěny v ročnících 1924, 1925.)

Na základě názvů článků a uvedených obsahů dvou vybraných článků lze usuzovat, že příspěvky I. Jemeljanova měly výchovný charakter. Jeho snahou bylo ukázat ruským zemědělcům, jak funguje zemědělství v jiných zemích, vysvětlit, co je potřeba udělat pro změnu situace v Rusku, poučit ruské zemědělce o jejich právech a povinnostech apod. Charakter jeho článků plně odpovídal cílům časopisu.

I. V. Jemeljanov byl také předsedou Svazu ruských agronomů a redaktorem měsíčníku *Zemědělství*, který ale neměl dlouhého trvání – vyšly pouze čtyři čísla v roce 1921.⁸¹

V. Jevrejinov

Dalším autorem, který často přispíval do periodika *Chozjain* byl V. Jevrejinov, který se dotýkal praktického zemědělství. Např. v ročníku 1925, č. 4 píše o ovocnářství, kterým byla proslulá nynější Bělgorodská oblast, v čísle 11 se zase zmiňuje o zahradnictví v Rostovské oblasti. V čísle 7 téhož ročníku dává čtenářům tip na pěstování léčivých bylin. Do čísla 23 (taktéž r. 1925) přispěl článkem s názvem *Сельско-хозяйственные возможности в Аргентине, Уругвае, Парагвае и Чили*. Tohoto tématu se dotýká z toho důvodu, že část ruské emigrace se usídlila ve 20. letech v Brazílii. Zde se ale emigraci nevedlo dobře, protože Brazílie leží v tropickém pásu, což Rusové z mírného klimatického pásu těžko snášeli. Jevrejinov rozebírá informace o jednotlivých zemích a uzavírá článek tím, že tyto země mají ruským zemědělcům co nabídnout, avšak je třeba mít základní kapitál.

Z výše uvedeného vyplývá, že tento autor se nevěnoval politickým otázkám. Jeho cílem nebylo ani čtenáře vychovávat, nýbrž usiloval o to, aby čtenářům poradil, jak lze v emigraci žít a čím a jak se mohou uživit. Nahlížel také do historie, aby ukázal silný potenciál zemědělského Ruska (článek *Краткий очерк свеклосахарного дела в России* nebo článek *Чай, его культура и обработка в России*).

Informace o životě autora (stejně tak jako v případě I. V. Jemeljanova) mi zůstaly nepřístupné.

Adolf Prokúpek

V časopise *Chozjain* lze také najít články Adolfa Prokúpeka⁸², poslance Národního shromáždění a prezidenta Zemědělské jednoty, což je dokladem toho, že do časopisu nepřispívala jen ruská emigrace, ale, jak je zmíněno výše, také významní političtí představitelé ČSR. Tento fakt také dokládá značnou podporu ruské emigrace ze strany československé politiky.

⁸¹RACHŮNKOVÁ, Z. – ŘEHÁKOVÁ, M. – VACEK, J.: *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918-1945*. Praha 1996, s. 876.

⁸²Více informací o životě a zásluhách Adolfa Prokúpeka viz SEIFERT, A.: *Dva z našich nejlepších (Poslanec Ad. Prokúpek a JUDr. F. L. Scheichl): Vzpomínková stať dvou zasloužilých národních pracovníků v lednu 1933*. Praha 1933.

I. Savčenko

I. Savčenko také psal články pro časopis Chozjain, a to v rámci rubriky *Русский отдел на Пражской сельско-хозяйственной выставке* (viz roč. 1925, č. 21–22). V ročníku 1926 I. Savčenko publikoval článek „*Хвостизм*“, ve kterém pojednává o tom, jak se komunistická strana stala „ocasem“ (ztratila vůdčí a rozhodovací pozici) po volbách v roce 1926, kdy se hlasování zúčastnilo 47,7 % obyvatel (dříve byl zjevný spíše nezájem účastnit se politického života) a do popředí se dostaly sověty. Sověty měly fungovat jako zastupitelé lidu a měly prosazovat jejich zájmy v politice, ve skutečnosti ale prosazovaly zájmy komunistické strany.

Články I. Savčenko mají různorodější charakter. Když se věnoval politickým otázkám (*Советская реформа сельского управления, Хвостизм, Закон и жизнь*), poukazoval i na jejich praktické výsledky či dopady. Dále podával informace o výsledcích ruského (sovětského) zemědělství na pražském veletrhu, psal i o dění ve světě (*Русский труд во Франции*) apod.

Z. S. Vinogradov

Mezi časté přispěvatele časopisu Chozjain patří také Z. S. Vinogradov. U jeho jména je v časopise napsáno „*учен. агроном*“. Jeho články nesou tyto názvy: *О возможности культуры риса на юге России* (1924, č. 4–5), *Опыт с минеральными удобрениями* (1926, č. 14) apod. Vzhledem k názvům a obsahům článků a také vzhledem ke vzdělání Z. S. Vinogradova měly jeho články spíše odborný charakter. V časopise se ale jeho příspěvky nevyskytují příliš často.

Kromě výše uvedených autorů přispívali do časopisu Chozjain i jiní autoři (Puškarev, Zdanovskij, Prokeš, Pume, Žekulin atd.). Domnívám se ale, že výše uvedeným přehledem jsem podala základní informace o zázemí a zájmech autorů a dalším autorům už se proto jednotlivě věnovat nebudu.

4 ČASOPIS CHOZJAIN A JEHO REFLEXE PROCESŮ KOLEKTIVIZACE

V této kapitole se budu věnovat článkům časopisu Chozjain, které reflektují proces kolektivizace v Sovětském svazu a také události, které kolektivizaci předcházely. Budu vycházet ze stěžejních úvodních článků a z rubriky *Ha родине*. Následující kapitoly budou řazeny podle data vydání konkrétního čísla.

4.1 POLITICKÉ KROKY K VYOSTŘENÍ „TŘÍDNÍHO“ BOJE V SOVĚTSKÉ VESNICI

Úvodní článek N. Žekulina *Против деревни* v ročníku 1928 z 20. ledna informuje o zlomu v sovětské politice, který souvisel s vystoupení Trockého opozice. Ta zdůraznila, že si na vesnici udrželi vliv kulaci a soukromé subjekty (tzv. nepmani) i přesto, že jim byla mocí odebrána práva (např. volební právo apod.). Opozice také poukázala na to, že přibližně 12 milionů desjatin půdy pronajímají majetní rolníci.⁸³ Stalin se proto rozhodl zahájit další pronásledování bohatých rolníků. Podle charakteru jeho vlády posledních dvou let byl ale tento postup spíše politickým tahem, snahou naklonit si opozici, aby proti němu dále nevystupovala. Po událostech první světové války a revolučním běsnění se totiž vesnice přizpůsobila novým podmínkám sovětské moci a navázala na předrevoluční rozvoj, avšak byla mnohem méně zapojena do tržních vztahů.⁸⁴ Zároveň rychle bohatli kulaci, kteří si podřizovali chudé rolníky a pronajímali jim čím dál více půdy. Důvodem rostoucího pronájmu byl fakt, že mnozí chudí rolníci neměli vlastní dobytek či osivo na to, aby mohli obdělávat půdu přidělenou.⁸⁵

To, že Stalinovy kroky na počátku roku 1928 byly jen taktickým krokem potvrzuje publikace „*Druhá revoluce*“ Bohuslava Lityry. Stalin chtěl kompromisem vůči pravicově vyhraněné části bolševické strany (stoupenci NEPu) pouze získat čas, aby pak na ni mohl v plném zasazení zaútočit a kompletně ji zlikvidovat. Tento krok korespondoval s jeho vyšším cílem, kterým bylo odstranění soukromých zemědělců na venkově.⁸⁶

⁸³ V článku se ale zároveň píše, že uvedené číselné údaje mají spíše formální úřední charakter a nemusí být spolehlivé.

⁸⁴ LITERA, B.: „*Druhá revoluce*“: *stalinská transformace Sovětského svazu 1928–1934*. Praha 2013.

⁸⁵ ЖЕКУЛИН, Н.: *Против деревни*. *Хозяин*, г. 5, № 3–4, 1928, с. 1–3.

⁸⁶ LITERA, B.: „*Druhá revoluce*“: *stalinská transformace Sovětského svazu 1928–1934*. Praha 2013.

V souvislosti s tím uvedený článek připomíná pokyny VKP(b)⁸⁷ z 20. října 1927 ke zpracování pozemkových zákonů a zákonů o užívání půdy, mezi kterými bylo provedení znárodnění půdy a podpora všech typů kolektivních hospodářství. Zároveň je zde citována následující výrok: „...ЭТОТ переход к коллективным формам должен происходить при строгом соблюдении принципа добровольности.“⁸⁸ V roce 1927 ještě kolektivizace neprobíhala tak radikálně, jak tomu bylo v následujících letech. Obrat ve Stalinově postupu pramení pravděpodobně z krize konce roku 1927.⁸⁹

Stalin dále povolil proletariátu účastnit se zemědělských shromáždění a vyslovovat se k zásadním zemědělským otázkám, přičemž kulaci se účastnit nemohli. Tak se správa půdy dostala do rukou těch, kteří neměli k rozhodování dostatečné kompetence. V případě pronájmu půdy navíc hrozil úplný zákaz obhospodařování půdy.⁹⁰

Autor článku N. Žekulin dochází k závěru, že uskutečnění takových nařízení a vytvoření nového zákoníku by znamenalo nový boj politické moci s vesnicí. Zároveň ale autor zdůrazňuje, že slabší stranou by jistě byla sovětská moc, jelikož její nařízení jsou často protichůdná a snaží se pouze o to, aby byla zemědělská shromáždění vedena nikoliv hospodáři, nýbrž čeledíny, což by vedlo k rozvratu a také dalšímu hladomoru (viz výše kapitola Hladomor v letech 1921–1922).⁹¹

Je zřejmé, že tento článek měl čtenáře periodika Chozjain informovat o krocích sovětské vlády a zbídačování vesnice. Autor zároveň zdůrazňuje protichůdnost postupů a politické machinace. Je vidět snaha čtenáře informovat a vzdělávat, stejně tak jako se o to snažil předchůdce tohoto časopisu týdeník Chutor, který vznikl jako vzdělávací základna pro přistěhovalé Kozáky. Podpora rozvoje vzdělání emigrace v rámci těchto periodik korespondovala již se samotným hlavním cílem Ruské pomocné akce, kterým bylo zajistit pedagogickou, kulturní a vědeckou práci ruské emigrace, což přímo souviselo s poskytnutím materiální pomoci institucím, které vzdělávaly generaci pro nové demokratické Rusko.⁹² Vzdělat a připravit pokrokovou zemědělskou generaci pro svobodné Rusko bylo cílem i

⁸⁷ VKP(b) z rus. ВКП(б) – Всесоюзная коммунистическая партия большевиков (1925-1952)

⁸⁸ *Против деревни*. Хозяин, г. 5, № 3–4, 1928, с. 1–3.

⁸⁹ LITERA, B.: „*Druhá revoluce*“: *stalinská transformace Sovětského svazu 1928–1934*. Praha 2013, s. 67.

⁹⁰ *Против деревни*. Хозяин, г. 5, № 3–4, 1928, с. 1–3.

⁹¹ *Против деревни*. Хозяин, г. 5, № 3–4, 1928, с. 1–3.

⁹² TEJCHMANOVÁ, S.: *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917–1939*. Praha 1993, s. 7.

časopisu Chozjain. Dokladem o široké vzdělávací bázi pro ruské emigranty v Československu je také diplomová práce Terezy Dobrovolné.

4.2 CESTA KE KOLEKTIVNÍMU HOSPODAŘENÍ

Časopis Chozjain v čísle ze 17. února 1928 nabídl v rámci rubriky *Ha Родине* komentář článku moskevské Pravdy o aktuálních úkolech komunistů na vesnici. Podle časopisu Pravda se komunisté na vesnici oddálili od života rolníků, proto Centrální komise VKP(b) vyzývá vesnické komunisty k tomu, aby se přiblížili životu rolníků a projevíli zájem o kolektivní hospodářství. Řešením této situace je naplnění hesla „vesnice kupředu k velkému kolektivnímu hospodářství“.⁹³ V Pravdě se také s pohoršením píše o tom, že na vesnici stále přetrvávají komunisté, kteří provozují soukromá hospodářství a hromadí tak majetek, přičemž využívají svého postavení komunisty. Navíc bylo v roce 1922 na sjezdu komunistické strany přijato rozhodnutí o tom, že účast komunistů v hospodářských družstvech je povinná a stejně tak povinné je i vytváření družstevních organizací v případě, že chybí. Navzdory tomu tato praxe nebyla na mnohých místech podle Výkonné komise zatím realizována, proto je nutné jít naproti rolníkům aktivitou ve jménu výše uvedeného hesla.⁹⁴

Na ukázce tohoto příspěvku jde jasně vidět podřízení médií politické moci, snaha zmanipulovat čtenáře a propagovat zájmy komunistické strany. Na druhou stranu je ale z příspěvku zřetelné, že nebylo v silách VKP(b) mít každého jednotlivce pod svou kontrolou.

4.3 SITUACE V SOVĚTSKÉ VESNICI OČIMA ROLNÍKA

Do rukou redakce časopisu Chozjain se ze sovětského Ruska dostal dopis, ve kterém jeden z rolníků popisuje stav na vesnici – bídu a zvláště neefektivnost a nesmyslnost družstev. Tento dopis byl otištěn ve vydání z 13. dubna 1928 v původním znění.

Autor dopisu píše o čím dál nuznějších životních podmínkách na vesnici. Zmiňuje sem o vysokých daních, které musejí rolníci platit, ale především mluví o socialismu, který chtějí bolševici zavést. Jeho náhled na tuto problematiku je velmi pokrokový, prognózuje dopady socialismu do budoucna. Společné hospodaření a soužití vidí jako velmi neefektivní,

⁹³ *Ha Родине*. Хозяин, г. 5, № 7–8, 1928, с. 12–13.

⁹⁴ *Ha Родине*. Хозяин, г. 5, № 7–8, 1928, с. 12–13.

dokonce kontraproduktivní. V souvislosti se společným stravováním vyslovuje myšlenku, že jíst budou chtít všichni, ale přispívat do společného bude málokdo. Autor dopisu vychází ze zkušeností s fungováním společných dílen, které byly v Rusku zavedeny v roce 1921. Píše zde, že z původního počtu dílen zůstaly jen dvě, přičemž každé družstvo přežilo asi rok, během kterého zničilo a vzalo, co mohlo a pak zaniklo. Důležité je, že se zde píše o psychologii lidí, kteří myslí jen na sebe, na své pohodlí, ale pracovat se jim přirozeně nechce: „работников возле котла было много, а на поле мало – то старый, то больной, то сапожник, то портной.“⁹⁵

Autor se také vyjadřuje k nevyřešenému problému financování družstev. Financovat je měl stát, avšak, jak autor píše, je nemyslitelné sdružit všechny rolníky do družstev, která finančně zajistí stát. Autor si pokládá otázku, odkud chtějí bolševici stále brát. V souvislosti s tím dochází k závěru, že tímto způsobem dojde k úplnému zbídačení rolníka a vyčerpání ruské vesnice.

Kromě toho, jak se ruským rolníkům rok od roku zvyšují daně a není reálné je platit, autor píše o tom, že na podzim dojde ke znovurozdělení půdy a všichni budou nuceni vstoupit do komunistické strany. Dále autor vyjadřuje obavy z budoucnosti a říká, že nejšťastnější mohou být emigranti, kteří zavčas zemi opustili. „Я часто думаю **счастливые вы – кого нет дома**, не приносите зла ни своим близким, ни своим друзьям и вы спасены.“⁹⁶

Na základě stylu a vůbec gramotnosti, ale především způsobu myšlení se můžeme domnívat, že autorem dopisu byl pravděpodobně majetnější zemědělec - kulak a člověk vzdělaný, schopný kritického uvažování a prognózování.

Z dopisu vyčteme zhoršující se podmínky a čím dál větší utiskování kulaků, avšak kampaň proti nim se měla teprve rozjet. Na konferenci marxistických pracovníků v zemědělství v prosinci 1929 Stalin prohlásil, že je nezbytná „likvidace kulaků jako třídy“.⁹⁷ Pro zajímavost není od věci dodat, kdo byl pro bolševiky kulak. Ještě v době NEPu byl kulakem rolník, který disponoval přibližně 10 desjatinami půdy, v roce 1926 byl za kulaka

⁹⁵ *Что пишут из России?* Хозяин, г. 5, № 15–16, 1928, с. 6–8.

⁹⁶ *Что пишут из России?* Хозяин, г. 5, № 15–16, 1928, с. 8.

⁹⁷ LITERA, В.: „*Druhá revoluce*“: *stalinská transformace Sovětského svazu 1928–1934*. Praha 2013, s. 71.

považován každý, kdo měl více než 8 desjatín půdy, v době kolektivizace však šla všechna čísla stranou.⁹⁸

4.4 POTRAVINOVÁ KRIZE NA ÚKOR INDUSTRIALIZACE ZEMĚ

Úvodní příspěvek z prvního únorového vydání roku 1929 nese název *Борьба за хлеб* a hovoří o nedostatku potravy ve městech a o odporu vesnice k politice komunistické strany. Přetrvávající „zájem“ o ruskou vesnici ze strany bolševiků plynul z přesvědčení, že rozvoj zemědělství je závislý na rozvoji průmyslu. Ve článku je připomenuto říjnové zasedání Ústřední komise v roce 1928 a formulace této myšlenky: „сельское хозяйство есть база промышленности и его рост есть рост продовольственной и сырьевой базы индустриализации. Длительный рост промышленности становится объективной невозможностью без соответственного роста сельского хозяйства“.⁹⁹ Autor článku N. Žekulin objasňuje skutečnou podstatu uvedené formulace. Zemědělství bylo totiž překážkou industrializace země, resp. financování zemědělství by bylo překážkou, proto bolševici zneužili tuto oblast ve svůj prospěch a pojali ji jako zdroj financování průmyslu. Tímto zdrojem byly soukromé subjekty – kulaci. Komunističtí politici si ale byli vědomi velké síly zemědělců a možného bouřlivého odporu vzhledem k jejich početnosti, proto usilovali o zajištění podpory u nejhudších a také nejpočetnějších rolníků. Takové počítání vedlo k totální degradaci a vyčerpání ruské vesnice.¹⁰⁰

Vláda vesnici vytýkala, že její produkce se nezvyšuje, přičemž počet obyvatelstva roste průměrně o 2,5 % ročně. Byl značný nedostatek potravin pro proletariát v továrnách. Cena obilí byla ale velmi nízká. Výsevní plocha neuspokojovala potřeby země. Rolníci volali po změně.¹⁰¹

Připomeňme zde krátce zemědělskou situaci v Rusku. V roce 1928 ještě platila ustanovení Nové hospodářské politiky, a i přesto, že bolševická moc ruské vesnici činila mnohé překážky, hospodářství v rukou soukromých subjektů se poměrně dobře rozvíjelo a bohatlo, zatímco průmysl byl v té době ztrátový a stát jej musel dotovat. Peníze na dotování průmyslu ale stát neměl, proto se bolševici rozhodli čerpat potřebné prostředky ze

⁹⁸ ЛИТЕРА, В.: „Другая революция“: сталинская трансформация Советского союза 1928–1934. Прага 2013.

⁹⁹ ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929, с. 1.

¹⁰⁰ ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929.

¹⁰¹ ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929, с. 1.

zemědělství. Vyhrotily se ceny obilí, kdy tržní cena rostla, ale výkupní cena, za kterou obilí kupoval stát, byla rok od roku nižší (např. v roce 1928 byla tržní cena obilí 11 rublů za metrický cent, přičemž stát platil za stejné množství 6 rublů). Tímto způsobem vznikly tzv. cenové nůžky.¹⁰²

Cílem bolševiků bylo zvýšit úrodu a přitom zachovat politiku socialismu na vesnici a dále bojovat s kulakem. Zde se opět setkáváme (viz výše) s protichůdností názorů a postupů komunistické strany, kdy byla část opatření namířena proti kulakům a soukromému hospodaření s cílem provést kolektivizaci ruské vesnice a zároveň z druhé strany byla vydávána opatření k zvýšení zemědělského zájmu a iniciativy středních a chudých rolníků. V kolektivizovaném hospodářství ale iniciativa jedince neměla místo.¹⁰³

Dále se v článku píše, že bolševici stanovili podobné „pětiletky“ v zemědělství tak jako v průmyslu, v nichž bylo zadáno zvýšit produktivitu zemědělství o 30–35 %. Pozemkové zákony a zákony o využívání půdy také hlásaly maximální rozvoj a šíření kolektivních a sovětských hospodářství.¹⁰⁴ Do výstavby nových sovchozů byly investovány řádově stovky milionů rublů a zároveň velké množství peněz mířilo na přestavbu starých sovchozů a kolchozů, vybudovaných v době válečného komunismu. Podle propočtů bolševiků měly nové sovchozy vyprodukovat více než milion tun obilí za pět let. Za účelem radikálního zvýšení produkce bylo také stanoveno, že půda se bude obdělávat americkým strojovým systémem.¹⁰⁵

Kolektivizace měla být pro bolševiky nástrojem, jak řídit celé zemědělství, a pokusem vyvést zemi z potravinové krize. Bylo totiž mnohem snazší kontrolovat několik tisíc kolchozů než se snažit ekonomickými nástroji řídit miliony soukromých hospodářství.¹⁰⁶

N. Žekulin vyjadřuje nepochopení pro tyto bolševické postupy a nesmyslnost alokování peněz do výstavby družstev namísto pomoci zbídačenému rolníku. Poukazuje na to, že během deseti let fungování byla družstva ztrátová, proto pochybuje o jejich spasení země a vyvedení z potravinářské krize. Žekulin zdůrazňuje, že dokud sovětská vláda neupustí od

¹⁰² ЗУБОВ, А.: *История России XX век*. Москва 2009, с. 868.

¹⁰³ ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929.

¹⁰⁴ Sovchozy byly na rozdíl od kolchozů, které vznikaly z prostředků samotných rolníků, státními podniky.

¹⁰⁵ ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929, с. 3.

¹⁰⁶ ЛИТЕРА, В.: *„Другая революция“: сталинская трансформация Советского союза 1928–1934*. Praha 2013, s. 71.

utopických plánů zavést na vesnici socialismus, nelze očekávat nic jiného než úplný úpadek produktivity zemědělství a z toho plynoucí hlad ve městech. Úspěch a konečné řešení potravinové krize v Sovětském svazu vidí pouze ve zdravé hospodářské politice a vytvoření podmínek pro rozvoj samostatných rolnických hospodářství.¹⁰⁷

O potravinové krizi hovoří i ruské periodikum *Hospodářský život*, které vyslalo svého novináře do Tverské, Psovské a Novgorodské gubernie, aby zjistil, jaká tam panuje situace. Svědectví tohoto novináře zprostředkoval časopis *Chozjain* v rubrice *Ha Родине* taktéž ve vydání z 1. února 1929. Čtenář se tak dovídá o tom, co nabízela nebo spíše nenabízela tržiště v uvedených guberniích. Zpravodaj píše o velice chudé nabídce a hlavně o naprosté absenci obilí (хлеб). Živočišné i rostlinné tuky byly k dostání ve velmi omezeném množství. Maso se pořídit dalo, ale i toho nebyl přebytek. Dále se v článku píše o nelegálním prodeji obilí: „Сидит на возу мужик или баба. Продает молоко, яйца, а под сеном лежит мешок муки, который она не продаст кому попало, первому встречному, а только покупателю „внушающему доверие“.¹⁰⁸ Zpravodaj zjistil celý mechanismus nelegálního prodeje obilí, kdy samotný prodavač chodí po tržišti a nabízí lidem obilí z vozu, na kterém není jen tuk, vejce a prodávající „ženská“.

Boj o obilí reflektuje rubrika *Ha Родине* také ve vydání ze 7. března 1929. V souvislosti s přetrvávajícími boji o obilí vzniká slovní spojení „obilná fronta“. V příspěvku jsou rozebrány články ruských novin o tom, že přichystaného obilí na nadcházející osev je méně než v předchozím roce. Autor cituje periodikum *Rabočaja Gazeta*, podle kterého byl tento jev způsoben zadržováním obilí ze strany rolníků, kteří měli v úmyslu prodat obilí až na jaře s vyšší cenou. Dále *Rabočaja Gazeta* tvrdí, že se jedná o projev odporu kulaků k sovětské moci a sabotáž třídního nepřítele a vítězství nad ním musí být dosaženo za použití všech možných zákonných prostředků. Jistě je jasné, že o zákonných prostředcích nebyla řeč a pokud ano, byly zákony formulované tak, aby bolševici mohli užít jakýchkoliv prostředků k dosažení svých cílů.¹⁰⁹

¹⁰⁷ ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929, с. 3.

¹⁰⁸ К. Б.: *Ha Родине*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929, с. 13

¹⁰⁹ К. Б.: *Ha Родине*. Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929, с. 3.

4.5 NOVÝ POZEMKOVÝ ZÁKON A 12 LET BOLŠEVICKÉ MOCI

Jak již bylo uvedeno výše, v říjnu 1928 Ústřední komise vydala nařízení vyhotovit pozemkový zákon. Ten vešel v platnost 15. prosince 1928. Dvanáct let bolševické vlády s dopady na zemědělství reflektuje článek Sergeje Varšavského z 21. června 1929. V novém zákoně se hovořilo o vytvoření socialistického ráje, o skoncování vykořisťování člověka člověkem, o spojení proletariátu a vesnické chudiny k boji proti kapitalismu, o přechodu od individuálních hospodářství k hospodářstvím kolektivním apod. Sergej Varšavskij píše o fantazii bolševiků, kteří snili o vytvoření **jediného kolektivního hospodářství**, které by zásobovalo celý Sovětský svaz.¹¹⁰

Sergej Varšavskij hodnotí záměry bolševiků a výsledky jejich počínání v praxi tak, že myšlenka o podpoře vesnického proletariátu a vytvoření z něj opory sovětské moci skončila fiaskem. Ve skutečnosti se z chudého rolníka stal alkoholik, chuligán a povaleč, který dokázal jen ničit a loupit z cizích hospodářství, aniž by byl schopen vytvořit své vlastní. Dále Sergej Varšavskij poukazuje na Leninovu chybu, když rozhodl vytvořit Výbory chudiny (viz výše), které byly na VI. sjezdu sovětů, poté, co způsobily více škody než užítku, zrušeny. Varšavskij také vzpomíná porevoluční Leninův slib o pozemkovém vyrovnání, který nebyl nikdy splněn, načež zákonem z roku 1922 bylo prohlášeno, že všechna půda je majetkem státu a stát byl ekvivalentem komunistické strany. Zemědělec byl pouze pověřen komunistickou stranou k obdělávání půdy a půda mu mohla být kdykoliv odebrána, ačkoliv nebyl jejím vlastníkem. I přesto rolníci tajně s půdou obchodovali.¹¹¹

Z toho důvodu sovětská vláda po šesti letech, v roce 1928, pocítila potřebu znovu rolníkům připomenout, že půda je vlastnictvím státu, a proto vydala paragraf, který hlásal, že „основой земельного строя СССР является национализация земли“.¹¹² To jiným slovy znamenalo zrušení soukromého vlastnictví a vytvoření výhradně státního vlastnictví. Byly také zavedeny tresty za jakékoliv kupčení s půdou.¹¹³

Pokud se ale podíváme na to, jaké panovaly uvnitř bolševické strany v té době vztahy, zjistíme, že se čím dál více vyhrocoval vnitrostranický boj Stalina proti Bucharinovi a jeho

¹¹⁰ К. Б.: *На Родине*. Хозяин, г. 6, № 9–11, 1929.

¹¹¹ ВАРШАВСКИЙ, С. И.: *Новый земельный закон в СССР*. Хозяин, г. 6, № 25–26, 1929.

¹¹² ВАРШАВСКИЙ, С. И.: *Новый земельный закон в СССР*. Хозяин, г. 6, № 25–26, 1929, с. 2.

¹¹³ ВАРШАВСКИЙ, С. И.: *Новый земельный закон в СССР*. Хозяин, г. 6, № 25–26, 1929.

příznivcům, který následně vyvrcholil v listopadu 1929, kdy bylo rozhodnuto o plošné kolektivizaci na území Sovětského svazu. Bucharin a jeho stoupenci byli obviněni z protistranické činnosti a následně byli z politbyra odvoláni. Bucharin totiž zastával politiku NEPu a varoval, že odklon od ní a znovunastolení válečného komunismu přivede zemi do hospodářské krize.¹¹⁴

Lze se tedy domnívat, že kroky, které Stalin podnikl v říjnu 1928, byly opět politickým tahem, jak se zbavit opozice a získat neomezenou moc.

Sergej Varšavskij si ve svém článku pokládá otázku, který hospodářský systém je zárukou ekonomického rozvoje země – ten, který je založen na soukromém vlastnictví a existuje dlouhá léta nebo ten, který se snaží zavést komunisté. Varšavskij konstatuje, že na základě názorů ekonomů, podle kterých je rozvoj země závislý na soukromém vlastnictví, není v Sovětském svazu možný hospodářský blahobyt, a doplňuje, že částečnou odpovědí na tuto otázku jsou již uplynulá léta bolševické vlády, která vedla jen ke stávkám, zabíjení, hladomoru a zbídačení ruského rolníka.¹¹⁵

Předseda agrární strany Antonín Švehla nazíral na problém vlastnictví půdy takto: „Co je půda? Půda je národ, který na ní žije. Aby půda patřila národu, musí patřit lidu.“¹¹⁶

4.6 ROK 1930 A REORGANIZACE RUSKÉ VESNICE

Pokud se dá hovořit o tom, že kolektivizace ruské vesnice probíhala pozvolně a podle slov Stalina „dobrovolně“ (viz výše), v roce 1930 nastal obrat a ruská vesnice začala být kolektivizována radikálně a násilně. O tom a o opatřeních, které zavedla sovětská moc, aby zemědělské obyvatelstvo donutila vstoupit do kolchozů, se píše v článku *Социализм в русской деревне* ve vydání z 31. ledna 1930. Jedním z nástrojů byly velice vysoké daně, které zemědělci jako jednotlivci museli platit, a protože platit je nebylo v jejich silách, vstupovali do kolchozů. Soukromí zemědělci také neměli právo si brát půjčky. Kulaci si zboží pořizovat buď vůbec nemohli, nebo byli až na posledním místě v pořadí, zatímco zrno museli odevzdávat jako první apod. Dále článek čtenáře seznamuje s rozdělením kolchozů. Existovaly tři typy: *коммуны, артели, товарищества*. V prvním typu hospodářství byla

¹¹⁴ LITERA, B.: „Druhá revoluce“: stalinská transformace Sovětského svazu 1928–1934. Praha 2013, s. 41.

¹¹⁵ ВАРИШАВСКИЙ, С. И.: *Новый земельный закон в СССР*. Хозяин, г. 6, № 25–26, 1929.

¹¹⁶ SOUKUP, J.: *Rodná hrouda: 30 let vývoje zemědělství v Československu v letech 1918–1948*. 2006, s. 16.

všechna půda společná a také skoro všechen dobytek byl společný. Dobytek ve druhém typu hospodářství už nebyl zcela všech a členové měli i svá vlastní hospodářství. Nejméně půdy a skotu bylo společným majetek ve třetím typu kolektivního hospodářství, větší část majetku patřila samostatným hospodářům, kteří měli také své vlastní hospodářství.

V článku se také píše o tom, že nejprve do kolchozů vstupovalo to obyvatelstvo, které nemělo co ztratit, protože neměli žádnou půdu či dobytek.

Zároveň je v článku zprostředkován postřeh mnohých kritiků kolektivního hospodaření, podle kterého chudina sjednocená v kolchozech od státu očekává materiální zajištění, avšak pracovat nechce a ničí a rozkrádá majetek.

V závěru článku autor N. Žekulin nastiňuje prognózu dalšího vývoje. Domnívá se, že zanedlouho vyjde najevo, že kolchozy nejsou schopny uživit sami sebe, natož celou zemi, a přijde se na to, že je nutné navrátit se k původnímu soukromému hospodaření.¹¹⁷

Z obsahu článku lze vyčíst velmi dobrou informovanost redakce o politickém dění v Sovětském Rusku, ale nepíše se zde o zacházení s rolnickým obyvatelstvem, které zprostředkovávají současné publikace o historii Ruska. Je zřejmé, že informace takového typu (zabíjení kulaků, jejich vysídlování a posílání do koncentračních táborů) se za hranice Sovětského svazu příliš nedostaly.

¹¹⁷ ЖЕКУЛИН, Н.: *Социализм в русской деревне*. Хозяин, г. 7, № 3–4, 1930.

ZÁVĚR

V předkládané diplomové práci jsem se snažila seznámit čtenáře se zemědělským časopisem Chozjain, který ruští emigranti vydávali během svého pobytu v Československu. Mou snahou bylo, aby byl časopis jakýmsi zrcadlem života ruských zemědělců. Diplomová práce by ale nebyla úplná, kdyby neobsahovala kapitolu o způsobu života ruských zemědělců v Československu a zároveň také kapitolu o zemědělském vývoji v Rusku do odchodu Rusů do emigrace.

Zemědělská situace Rusku byla nevyřešená již z dob dávné minulosti. Významnou postavou, jež na sklonku carského režimu na několik let vyvedla ruské zemědělství z krize a postavila jej na nohy, byl Petr Stolypin, který provedl agrární reformu, během níž byla rozprodávána carská půda, rolníkům byla udělena rovná občanská práva a povoleno vystupování z obcí. Především díky prodeji půdy za výhodné ceny došlo k přesunu rolníků dále na východ a na jih, čímž se ulevilo přelidněné středoevropské části země, která již nebyla schopná všechny uživit. Ruskému zemědělství se v té době začalo dařit. Další rána ale přišla po říjnové revoluci. Lenin v roce 1918 znárodnil všechny sýpky a zavedl potravinovou diktaturu. Konfiskaci obilí a jiných potravin měly na starosti tzv. kombjedy, jejichž členové zneužívali svých pravomocí a na vesnici páchali i jiná zverstva. Válečný komunismus vyvrcholil hladomorem v letech 1921–1922, v důsledku čehož Lenin zavedl Novou hospodářskou politiku. NEP měl zemi vyvést z potravinové krize pomocí pevné naturální daně, kterou rolníci odváděli státu, a vše, co jim zbylo, mohli prodat. Do jisté míry se tak rozvíjelo tržní hospodářství, zároveň ale tato politika podporovala kulaky a vznikla vrstva bohatých obyvatel, tzv. nepmanů, což bylo v rozporu s ideologií bolševiků o vytvoření beztřídní společnosti. S politikou NEPu definitivně skoncoval Stalin v roce 1929 zavedením násilné kolektivizace.

V druhé kapitole jsem se snažila podat základní informace o životě ruské zemědělské komunity v Československu. Zjistila jsem, že se zájmové emigrantské skupiny sdružovaly do nejrůznějších spolků a organizací a zemědělci nebyli výjimkou. Při Zemědělské jednotě v Československu vznikla Administrativní komise pro ruské zemědělce, která Rusům poskytovala pomoc, podporu a ochranu, a to především v pracovních vztazích s českými rolníky. Značnou část emigrantů – zemědělců tvořili kozáci. I ti se sdružovali do organizací

a tiskli své noviny a časopisy. O ruských zemědělcích jsem dále zjistila, že jejich plat za odvedenou práci nebyl pravděpodobně příliš vysoký vzhledem k tomu, že ne zřídka kdy Rusové z pracovního poměru odcházeli dobrovolně. V případě statutu nezaměstnaného měli emigranti právo čerpat příspěvky poskytované zmíněnou Administrativní komisí pro ruské zemědělce. Takovéto počínání emigrantů se hojně rozmohlo na podzim 1922 a Administrativní komisi se výrazně krátily finanční prostředky. Komise proto spolu se Zemgorem a Zemědělskou jednotou přijala opatření, na jejichž základě mohli emigranti opouštět pracovní místa jen ze závažných důvodů. Zároveň bylo omezeno vyplácení příspěvků v nezaměstnanosti na nezbytně dlouhou dobu. Ruští emigranti neměli právo vlastnit v Československu půdu a pracovali proto pro české hospodáře.

Periodikum Chozjain mi umožnilo odkrýt sílu a potenciál ruského zemědělského hnutí v Československu. Časopis měl ruské zemědělce v Československu sjednotit a vzdělávat. Redaktoři se zároveň snažili podpořit své lidi během nelehkého pobytu v emigraci, motivovat je k dobře odvedené práci a zároveň je připravit na návrat do rodného Ruska. Časopis obsahoval rubriky různého zaměření. Čtenáři si díky časopisu mohli rozšířit praktické poznatky o zemědělství, jako např. jak zefektivnit úrodu apod., ale autoři jim také nabízeli novinky z politického dění, a to nejen v Rusku a v Československu. Ve svátečních vydáních, tzn. vánočních, novoročních či velikonočních, byly tištěny beletristické texty většinou od emigrantských autorů. Redaktoři a autoři byli vzdělaní lidé, kteří byli v úzkém kontaktu s československou vládou a zasloužili se o vytvoření kulturní základny pro ruské zemědělce (pořádali přednášky, exkurze apod.)

Ve čtvrté kapitole diplomové práce jsem analyzovala články, které reflektovaly procesy kolektivizace. Autoři přímo citovali ustanovení bolševiků týkající se ruské vesnice, v kontextu vysvětlovali bolševické kroky a nabízeli svůj komentář. Názory autorů lze označit za demokratické a pokrokové. Časopis svým čtenářům předkládal politické souvislosti, které jsou v souladu s dnešní moderní literaturou o vývoji Ruska. Autoři také pracovali s ruským periodickým tiskem, u kterého byla zjevná podřízenost režimu. Informace, které se do redakce dostaly, byly validní, někdy byla ale znát časová prodleva. V časopise se nepsalo o hrůzném zacházení bolševiků s rolnickým obyvatelstvem při znárodňování sýpek či vysídlování obyvatel do okrajových částí země. Je pravděpodobné,

že takovéto informace se ze Sovětského Ruska příliš nedostaly. Zůstává ale otázkou, zda by redaktoři své čtenáře o tomto vůbec zpravovali.

Ruští zemědělci tvořili v Československu silnou organizovanou komunitu, která byla hodně podporována československou vládou v rámci projektu Ruská pomocná akce. Tato podpora vycházela již z dobrých předrevolučních vztahů s Ruskem a z potřeby pomoci člověku v tísní. Ruští zemědělci si navíc podporu získali svým demokratickým smýšlením, kterému byla první republika tak nakloněna. Cílem Ruské pomocné akce totiž bylo právě vychování prodemokratických občanů, kteří se v budoucnu zaslouží o vybudování nového svobodného Ruska. O významu zemědělské komunity také svědčí množství spolků, které byly založeny, ale také v této práci analyzované periodikum Chozjain, které vycházelo od podzimu 1924 až do válečného roku 1938.

РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа посвящена проблематике русских эмигрантов крестьянского сословия, живших в Чехословакии в период между двумя мировыми войнами, особенно сельскохозяйственному журналу Хозяин.

Дипломная работа разделена на четыре главы. В первой главе показана история развития сельского хозяйства в России с 1894 года, когда Российскую империю возглавил царь Николай II, по 1930 год, когда была введена насильственная коллективизация. Во второй главе собраны данные о жизни русских крестьян в Чехословакии, а именно о сельскохозяйственных организациях, которые они создавали, о возможностях повышения квалификации в области сельского хозяйства и т. д. Представители русской интеллигенции издавали в Чехословакии множество газет и журналов с целью интеграции своих соотечественников и расширения их кругозора. Почти каждая социальная группа издавала свой журнал, то же было и в случае крестьян. Длительным существованием отличался сельскохозяйственный журнал Хозяин, поэтому ему посвящена третья глава данной работы. В последней главе работы, на отдельных примерах статьёй из этого журнала показано, к какому виду и качеству информации о процессах коллективизации дошли редакторы Хозяина, и в какой форме они предлагали своим читателям определенную информацию.

История развития русского сельского хозяйства, изложенная в первой главе, показывает с какими трудностями приходилось сталкиваться русским земледельцам. В общем, жизнь в деревне была очень бедная. В тоже время, делались попытки исправления ситуации и улучшения положения русских крестьян в форме реформ второй половины 19 века. Однако, данные реформы ситуацию радикально не изменили. Перелом пришел в самом начале 20 века, когда премьер-министром стал Петр Аркадьевич Столыпин. Главным его поступком была продажа царской земли крестьянам и предоставление возможности выхода из общины. Результатом аграрной реформы Столыпина было значительное увеличение продуктивности сельского хозяйства.

После того, как большевики взяли власть в свои руки, российской деревне были нанесены следующие удары. Ленин выслал в деревню Красную армию и началась

конфискация продуктов и сельскохозяйственных орудий труда, так как крестьяне отказывались продавать свои продукты в городе в связи с девальвацией рубля после войны. Нищета, вызванная шагами предпринятыми большевиками во имя усиления политической власти, увеличилась в 1920 году большим неурожаем, и кульминировала в последующих годах голодомором и гибелью огромного количества людей – к 1922 г. было насчитано 5, 1 млн. умерших. Упомянутый голодомор был сознательно спланирован политической властью, которая таким образом решила проблему неудобных людей.

Вышеописанный период, начавшийся с ноября 1917 г., называется военным коммунизмом, который, в следствие абсолютно неэффективной экономической системы страны, был заменен Новой экономической политикой, сокращенно НЭП. Политика НЭПа должна была решить экономический упадок предыдущих годов. Основой было введение фиксированного налога, который крестьяне должны были платить (ранее всю продукцию распределяло государство) а излишками, которые у них оставались, они могли торговать. В это время, в определенной степени, начало развиваться рыночное хозяйство и деревня стала восстанавливаться. Однако, политика НЭПа поддерживала зажиточных крестьян и, более того, Ленин, который НЭП ввел, в 1924 г. умер, в следствие чего она была в 1929 г. Сталиным отменена.

Когда Сталин пришел к власти началась борьба с кулачеством. Его целью было избавиться от данного сословия и создать бесклассовое общество, в котором всё принадлежит всем. Эту идеологию он осуществлял посредством политики сплошной коллективизации.

Во второй главе упоминается роль Чехословакии, которую она сыграла в судьбе беженцев из России, Украины и других стран во времена между двумя мировыми войнами. Чехословакия, по сравнению с другими странами, в 20-е годы выделила для беженцев, в рамках программы *Русская акция помощи*, огромное количество финансовых средств. Это было обусловлено не только дружественными отношениями с Россией, но также демократической природой чехословацкой власти, и связанным с этим стремлением поддерживать борьбу русских против большевиков и создание, в будущем, новой свободной России.

В земледельческой отрасли Чехословакии работало примерно 40% русских эмигрантов, не только крестьян, но и выходцев из других сословий, у которых не было другой возможности прокормиться. Множество русских земледельцев, приехавших в Чехословакию, представляли казаки из области Дона, Кубани и Терека. Число казаков, живущих в Чехословакии между двумя мировыми войнами, составило около 2 500 человек. Первая волна казаков пришла в Чехословакию после того, как большевики выиграли гражданскую войну и так называемые „белогвардейцы“ стали их главными врагами. Речь шла прежде всего о солдатах армии Врангеля.

В главе о русских земледельцах в Чехословакии также показано их формирование в разные группы и организации, причем упомянуты некоторые из них. Казаки создавали свои организации, как напр., *Всеказачий земледельческий союз*, в состав которого входили все казаки, т. е. и те, которые не работали в области земледелия. Деятельность союза, прежде всего, была направлена на защиту экономических и общественных интересов, помощь и поддержку при устройстве на работу, предоставление жилья, обеспечение столовых и т. п. Казаки также издавали несколько газет и журналов. Самым известным земледельческим журналом стал журнал *Казачий путь*, позже переименованный на *Путь казачества*.

Дальше при Земледельческом союзе в Чехословакии возникла организация, которая называлась Административная комиссия русских земледельцев. Функции указанной организации были подобны функциям Всеказачьего земледельческого союза, однако ее деятельность была более широкая. Комиссия создавала свои филиалы в разных местах республики, чтобы приблизиться к крестьянам и быть с ними в тесном контакте. Административная комиссия сотрудничала с Красным крестом и предоставляла консультационные услуги русским. Она также решала проблемы, которые возникали между русскими крестьянами и чешскими хозяевами. Вопрос устройства эмигрантов на работу был иногда достаточно большим, так как они жаловались на очень низкую заработную плату, и довольно часто случалось, что рабочие добровольно увольнялись, чтобы получить право на пособие. В связи с этим Земгор и Земледельческий союз решили, что увольнение возможно только по серьезным причинам, которые должны были отмечаться в личных документах. Изменилась также выдача пособий по безработице – эмигранты их получали только

на ограниченный срок, до тех пор, пока не появлялось новое рабочее место. Необходимо упомянуть, что эмигранты не имели права владеть землёй в Чехословакии, поэтому они во время своего пребывания в Чехословакии не могли стать настоящими хозяевами и управлять своим хозяйством. К следующим функциям Административной комиссии принадлежала организация развивающих программ и разных экскурсий на чешские предприятия. Лекции читали некоторые редакторы земледельческого журнала Хозяин, о котором упоминается в третьей главе данной дипломной работы.

В рамках второй главы также приведены некоторые статьи из журнала Хозяин, в которых авторы решали разнообразные вопросы и проблемы русской сельскохозяйственной жизни в Чехословакии. Конкретно упомянута статья из майского издания 1928 г., в которой автор под псевдонимом П. К. ставит вопрос о том, что в действительности произошло, почему русские оказались в эмиграции, кто в этом виноват, чего не хватило для того, чтобы борьба против большевиков была успешной и т. д. Автор приходит к заключению, что виноват сам русский народ, который не проявил надлежащее сопротивление, однако чтобы это случилось, им не хватало хороших организаторов и лидеров, воспитания, гражданского сознания, взаимного доверия, но они также не понимали значения слова свобода. Большинство статей в журнале Хозяин стремилось к тому, чтобы поддержать русских граждан в Чехословакии, умерить их волнения, вызванные животрепещущими проблемами, показать, что государство может работать лучше чем при большевиках, и просвещать своих соотечественников в самых разных вопросах общественной и земледельческой жизни. О самом журнале будет упомянуто ниже.

Что касается образования русских земледельцев и членов их семей, они могли получить основное и среднее образование в чешских школах и земледельческих училищах. Высшее образование предоставляла, напр., Украинская земледельческая академия, где учились прежде всего украинцы, но сюда также могли поступать и студенты других национальностей. Обучение в академии было четырехлетнее и учиться можно было на трех факультетах: на агрономическо-лесоводческом факультете, на факультете земледельческой инженерии и на экономическо-кооперативном факультете. Данный вуз был частным вузом и финансовые средства

поступали из бюджета Чехословацкой республики, однако в конце 30-х годов финансирование академии было сокращено, а в 1935 г. университет был полностью закрыт.

Судьбы русских эмигрантов, которые в годы между войнами проживали в Чехословакии, были разные. Некоторые побывали в Чехословакии только несколько месяцев и еще в 20-е годы переселились дальше на запад, особенно во Францию, Германию или даже в США. К этим людям принадлежала прежде всего интеллигенция, которой запад предоставлял большие возможности. Другие из Чехословакии уехали после распада первой республики, следующая часть эмигрантов осталась в ЧСР в течение войны, но еще до прихода Красной армии из страны уехала. По разному развивались судьбы тех, которые находились в Чехословакии во время освобождения Праги Советской армией, так как некоторые эмигранты пережили это время спокойно, но других советская разведка и органы НКВД допрашивали и мучили, и вслед за тем увозили обратно в Советский Союз как контрреволюционеров. Что с ними происходило дальше, неизвестно, однако, по всей вероятности, большинство из них погибло в советских лагерях.

Третья глава моей работы сосредотачивается на земледельческом журнале Хозяин, издаваемого в ЧСР с 1924 г. по 1938 г. Глава разделена на пять частей. В первой части дано общее представление о журнале, а именно информация о местонахождении редакции, назван ответственный редактор, издательство и типография, возможности подписки на журнал и т. п. Во второй части названы цели журнала, которые редакция постановила перед собой при его создании, и указан общий смысл журнала, которым было объяснение прав и обязанностей русских земледельцев, защита их интересов и определение положения и значения русского хозяина. Главные цели журнала были следующие: 1. утверждать в сознании русских крестьян мысль о том, что важна качественная работа и свободное распоряжение своим имуществом, 2. показать необходимость интеграции и организации русских крестьян.

Следующая часть третьей главы касается формата и общего содержания журнала. Здесь пишется о том, в чем журнал отличался, а также о том, что в первоначальные

годы его издания в нём можно было найти приложения на чешском языке, которые содержат сжатую информацию об отдельных статьях конкретного выпуска.

В части 2.4 перечислены виды и названия рубрик, из чего вытекает, что журнал сосредоточился не только на практических советах, которые должны были облегчить занятие сельским хозяйством и расширить знания, но имел очень разносторонний характер. Журнал предоставлял своим читателям широкую информацию о политической ситуации в России, Чехословакии и остальном мире одновременно. К общим данным редакторы добавляли свои комментарии и мнения и можно сказать, что их взгляды были демократические и передовые. Рубрики журнала Хозяин не были постоянны в течение его существования, но в основном появлялись следующие: *Сельскохозяйственные статьи*, *Мелочи сельского хозяйства*, *Международная земледельческая жизнь*, *В советской деревне*, *За неделю*, *На Родине* и рубрика *За рубежом*. Содержание вытекает из названия каждой из них, но можно отметить, что наибольшее внимание редакторы журнала отводили рубрике *Сельскохозяйственные статьи*, в которой приносились известия о событиях в самых разных отраслях земледелия, происходящих в разных странах мира.

Важное место в настоящей дипломной работе занимают авторы статей. Выдающимся лицом русской журналистики был **Сергей Иванович Варшавский**. Он родился 10 июня 1879 г. в Полтавской губернии. После окончания средней школы он поступил на юридический факультет Московского университета и по успешном его окончании он стал адвокатом и писал статьи в дореволюционный русский журнал *Русское слово*. С. И. Варшавский также работал присяжным заседателем Московской судебной палаты и Московского торгового суда. Он женился на актрисе театра МХАТ Ольге Норовой, и до переселения в Прагу, жил с семьей в Константинополе. В Чехословакии Сергей Варшавский читал лекции на Русском юридическом факультете, который входил в состав Карлова университета, а также преподавал в Русском народном университете. С 1934 до 1940 г. он был председателем Союза русских писателей и журналистов в Чехословакии. Кроме того он писал статьи в журналы и газеты, издаваемые не только в Чехословакии, например, в журналы *Народная политика*, *Россия и славянство*, *Возрождение*, *Меч* и т. д.

Одновременно он написал несколько статей, касающихся политики Советского Союза. Статья *Супружество и семья в Советской России* говорит о законах, которые регулировали супружество в Советском Союзе, и из них вытекающих социальных проблемах, особенно, об очень органичном жилом пространстве, на котором приходилось жить советским гражданам. В статье *Сталинский парламент* Варшавский пишет о противоправности действий и лжи Сталина. В самом начале работы *Второе крепостное право* автор объясняет, почему решил выбрать такое название и что оно значит. Он видит параллель между поступками большевиков в деревне и крепостной системой в царские времена. Автор объясняет, что сами крестьяне расшифровали значение аббревиатуры ВКП (Всероссийская коммунистическая партия) как „второе крепостное право“. С. И. Варшавский отличался передовыми взглядами и стал значимой фигурой чехословацкого общества.

К следующим авторам принадлежал И. В. Емельянов, который получил титул профессора, в 1925 г. создал *Российскую земледельческую партию* и стал ее председателем. Он также часто читал лекции по сельскому хозяйству, организованные Административной комиссией русских земледельцев, о которой было уже упомянуто выше. И. В. Емельянов также играл важную роль в чехословацкой общественной жизни и в журнале *Хозяин* – он сформулировал вышеуказанные цели данного журнала. На основании информации, получаемой благодаря его связям в США (там он получил титул профессора), он писал статьи о сельском хозяйстве в Америке – одна из его статей называется *Жизнь земледельцев в Соединенных Штатах*. Посредством своих статей И. Емельянов стремился воспитывать читателей, показывать им, как может развиваться эффективное хозяйство, что необходимо сделать, чтобы изменить ситуацию в Советской России и т. д. Его статьи полностью отвечали первоначальным целям журнала.

В. Евреинов был еще одним автором статей, которые появлялись в земледельческом журнале *Хозяин*. Его статьи, в большинстве своем, имели практический характер – он занимался отраслями сельского хозяйства исторически известными в России (как напр. плодоводство в Белгородской области, садоводство в Ростовской области и т. д.) Между прочим, он написал статью об эмигрантах, живущих в Южной Америке, именно в Уругвае, Парагвае, Чили и в других странах. В этой статье он отмечает, что

жизнь русских эмигрантов в указанных странах довольно тяжела, так как Россия находится в другом климатическом поясе, чем данные страны, более того, без определенных финансовых средств развивать хозяйство там было нелегко. В. Евреинов всегда стремился в своих статьях давать читателям, точнее русским эмигрантам – земледельцам, практические советы, и таким образом, облегчить их повседневную жизнь.

Реже в журнале Хозяин можно найти статьи З. С. Виноградова, которые имели профессиональный характер – можно назвать следующие: *О возможности культуры риса на юге России* или *Опыт с минеральными удобрениями*.

Число авторов журнала Хозяин не ограничивается на вышеуказанных. В журнале также печатались статьи Пушкарева, Пуме, Здановского, Жекулина, главного редактора В. Прокеша и других.

В последней главе настоящей дипломной работы раскрывается характер и форма статей журнала Хозяин, касающихся процессов коллективизации. Основное внимание направлено на то, какой вид информации попадал в редакцию журнала и в какой форме они данную информацию предоставляли своим читателям. Это рассматривается на примерах конкретных статей о процессах коллективизации и о процессах, предшествующих коллективизации. Например, статья с названием *Против деревни* показывает, что редакторы журнала имели доступ к правдивой и действительной информации о шагах коммунистической партии и о внутренней борьбе в партии большевиков. Дело в том, что в конце 30-х годов обострились отношения внутри коммунистической партии. Оппозиция Троцкого тогда выступила с утверждением, что в советской деревне отмечается рост числа богатых нэпманов и кулаков. Реакцией Сталина было дальнейшее преследование богатых крестьян, что, в действительности, было только тактическим шагом, чтобы временно получить благосклонность оппозиции, усыпить её внимание, а потом выступить против неё и полностью её ликвидировать.

Очень интересным и информационно важным было письмо, которое попало в руки редакторов и было напечатано на страницах журнала. Данное письмо показывает, как сложно жилось русским крестьянам в Советском Союзе при большевиках. Автором

является, по всей вероятности, землевладелец – кулак, у которого было собственное хозяйство, но, в связи с действиями большевиков, оно приходило в упадок. Он также подчеркивал нелепость шагов, предпринимаемых коммунистической партией, касающихся организации колхозов. Свое убеждение он подтверждает собственным опытом, возникшим во времена, когда при Ленине появилось несколько коллективных хозяйств, однако эти колхозы принесли больше вреда, чем пользы, и крестьяне их, в большинстве случаев, сами ликвидировали. Опубликовав это письмо, журнал дал своим читателям возможность узнать о реальной ситуации в советской деревне, а также непрямо указал на то, что, по сравнению с крестьянами в Советской России, у русских крестьян в Чехословакии дела идут намного лучше, хотя их жизнь в эмиграции достаточно тяжела.

В одной из статей журнал информирует о продовольственном кризисе в советской деревне, вызванном индустриализацией страны. Правительство страны начало покупать зерно у крестьян за очень низкие цены (почти в два раза ниже рыночной стоимости зерна) и, таким образом, возникли, так называемые, ножницы цен. Введение коллективизации должно было страну вывести из продовольственного кризиса, но одновременно с этим коллективизация стала для большевиков орудием управления целым сельским хозяйством, так как было легче контролировать несколько тысяч колхозов, чем управлять, с помощью экономических инструментов, миллионами частных хозяйств.

В 1930 г. была начата политика сплошной коллективизации. Об этом информирует статья *Социализм в русской деревне*. На основании указанных статей видна хорошая и своевременная информированность редакции о политических событиях в стране, о введении новых законов и т. д., однако не появлялась информация о судьбах крестьян в России, т. е. о их насильственном переселении, убийствах, транспорте в концлагеря и т. д. Журнал *Хозяин*, несомненно, является свидетельством того, что в Чехословакии, между двумя мировыми войнами, было сильное земледельческое движение.

BIBLIOGRAFIE

АНИКИНА, Т.: *Дом в изгнании: очерки о русской эмиграции в Чехословакии 1918–1945*. Прага 2008.

БАБКА, Л. – ЗОЛОТАРЕВ, И.: *Русская акция помощи в Чехословакии*. Прага. 2012.

ВАРШАВСКИЙ, С. И.: *Сталинский парламент*. Прага 1938.

ГУБАРЕВ, В. К.: *Энциклопедия казачества*. Издательство Вече 2013.

ЗУБОВ, А.: *История России: XX век*. Москва 2009.

КАБЫТОВ, П. С. – КОЗЛОВ, В. А. – ЛИТВАК, Б. Г.: *Русское крестьянство: Этапы духовного освобождения*. Москва 1988.

ПОСТНИКОВ, С. П.: *Русские в Праге*. Прага 1928.

САВИЦКИЙ, И.: *Прага и зарубежная Россия: Очерки по истории русской эмиграции 1918 - 1938 гг.* Прага. 2002.

ТЮКАВКИН, В. Г.: *Великорусское крестьянство и Столыпинская аграрная реформа*. Москва 2001.

ШКАРЕНКОВ, Л. К.: *Агония белой эмиграции*. Москва 1987.

CONQUEST, R.: *The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-famine*. Oxford 1987.

DOBROVOLNÁ, T.: *Školství a pedagogika v životě ruské emigrace v meziválečném Československu*. Filozofická fakulta, Univerzita Palackého. Olomouc 2014.

KOPŘIVOVÁ, A.: *Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v Praze*. Praha. 1999.

KOPŘIVOVÁ, A.: *Ruští emigranti ve Všenorech, Mokropsech a Černošicích (20. a 30. léta XX. století)*. Praha. 2003.

LITERA, B.: *„Druhá revoluce“: stalinská transformace Sovětského svazu 1928–1934*. Praha 2013.

РЕЧЕНКА, М. – ЛИТЕРА, В.: *Дějiny Ruska v datech*. Praha 2011.

PODANÝ, V. – BARVÍKOVÁ, H.: *Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice 1918-1928*. Praha 1996.

PUTNA, M. C.: *Rusko mimo Rusko*. Brno 1993.

RACHŮNKOVÁ, Z. – ŘEHÁKOVÁ, M. – VACEK, J.: *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918-1945*. Praha 1996.

ROSENBERG, W. G.: *Introduction: Nep Russia as a Traditional Society*. In: Fitzpatrick, S. – Rabinowitch, A. – Stites, R.: *Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society and Culture*. Indiana University Press 1991.

SEIFERT, A.: *Dva z našich nejlepších (Poslanec Ad. Prokůpek a JUDr. F. L. Scheichl): Vzpomínková stať dvou zasloužilých národních pracovníků v lednu 1933*. Praha 1933.

SLÁDEK, K.: *Ruská diaspora v ČR*. Červený Kostelec 2010.

SLÁDEK, Z. – BĚLOŠEVSKÁ, L.: *Dokumenty k dějinám ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1918 -1939)*. Praha. 1998.

SOUKUP, J.: *Rodná hrouda: 30 let vývoje zemědělství v Československu v letech 1918–1948*. 2006.

TEJCHMANOVÁ, S.: *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917-1939*. Praha 1993.

VARŠAVSKIJ, S. I.: *Druhé nevolnictví*. Praha 1943.

VARŠAVSKIJ, S. I.: *Manželství a rodina v sovětském Rusku*. Praha 1927.

VEBER, V. – SLÁDEK, Z. – BUBENÍKOVÁ, M. – HARBULÍKOVÁ, L.: *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Praha. 1996.

VEBER, V.: *Mikuláš II. a jeho svět: Rusko 1894-1917*. Praha 2000.

PUBLICISTIKA

БОРИСѢНОК, Е. Ю.: *Русское Земледельческое движение в Чехословакии в 1920–е годы*. In: Славяноведение. Москва 1992, № 4.

Р.К.: *Русские земледельцы в эмиграции*. Хозяин, г. 5, № 19–21, 1928.

- К русским земледельцам.* Хозяин, г. 5, № 13–14, 1928, с. 14.
- Создадим помощный фонд.* Хозяин, г. 8, № 1–2, 1931.
- Пять лет.* Хозяин, г. 6, № 1–2, 1929.
- Zemědělské Rusko a ruský emigrant – zemědělec.* Хозяин, г. 1, № 4–5, 1924.
- В советской деревне.* Хозяин, г. 3, № 9, 1926.
- ЖЕКУЛИН, Н.: *Против деревни.* Хозяин, г. 5, № 3–4, 1928.
- Против деревни.* Хозяин, г. 5, № 3–4, 1928.
- На Родине.* Хозяин, г. 5, № 7–8, 1928.
- Что пишут из России?* Хозяин, г. 5, № 15–16, 1928.
- ЖЕКУЛИН, Н.: *Борьба за хлеб.* Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929.
- К. Б.: *На Родине.* Хозяин, г. 6, № 3–5, 1929.
- ВАРШАВСКИЙ, С. И.: *Новый земельный закон в СССР.* Хозяин, г. 6, № 25–26, 1929.
- ЖЕКУЛИН, Н.: *Социализм в русской деревне.* Хозяин, г. 7, № 3–4, 1930.

INTERNETOVÉ ZDROJE

SHAPOVALENKO, D.: *Časopis Volja Rossiji a jeho význam pro ruskou emigraci.* [online] Filozofická fakulta, Univerzita Palackého. Olomouc 2010. Dostupné z WWW: <http://theses.cz/id/u4f9ay/81190-161630876.pdf>

От тамбовского восстания к Великому голоду. In: КУРТУА, С. – ВЕРТ, Н. – ПАННЕ, Ж. Л.- ПАЧКОВСКИЙ А. – БАРТОШЕК, К. –МАРГОЛИН, Ж. Л.: *Черная книга коммунизма.* Harvard University Press 1999. [online] Dostupné z WWW: http://www.goldentime.ru/nbk_05.htm

[ДЗЮБА, М. А.: Президент Масарик и Русская акция: Судьбы казачьей эмиграции в междувоенный период \(ЧСР 1921–1945 гг. \[online\] Dostupné z WWW: <http://www.kazaki.cz/ru/t-g-masaryk-a-ruska-akce-2/>](http://www.kazaki.cz/ru/t-g-masaryk-a-ruska-akce-2/)

Государственный архив Российской Федерации. [online] Dostupné z WWW:

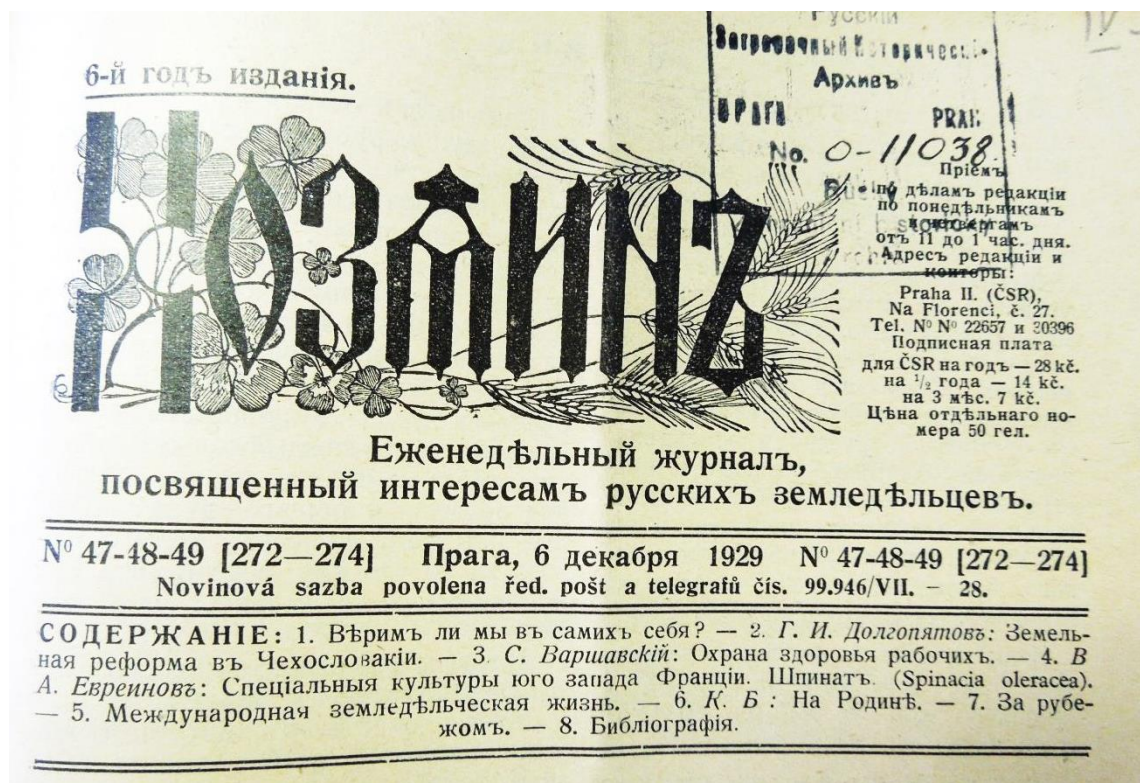
<http://libinfo.org/index/index.php?id=1804>

Прокуратура. Адвокатура. Нотариат. Загс. [online] Dostupné z WWW:

http://mosarchiv.mos.ru/uslugi/spravochniki_po_fondam/Putevoditel-1/carhmos1-8.htm#prok_d

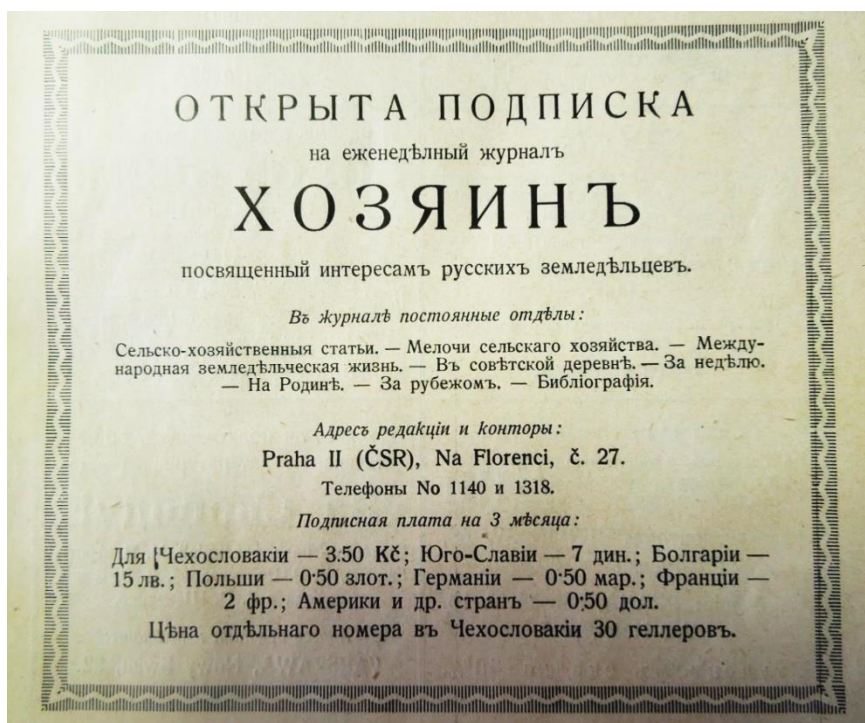
ПРÍЛОНУ

ОбрÁзек ч. 1 – ÚводнÍ страна чÁсopису

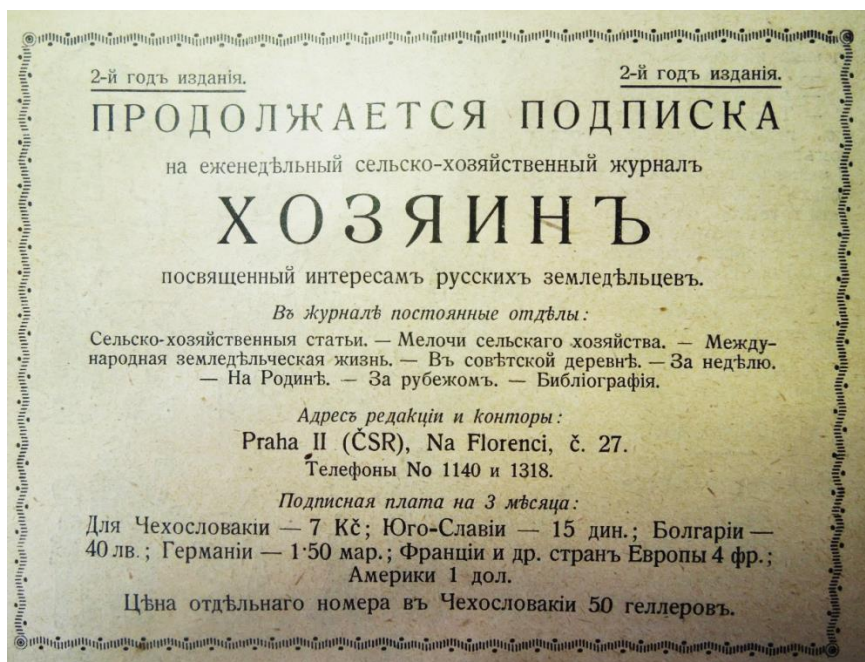
Zdroj: Хозяин, Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna

Obrazek č. 2 – Text informující čtenáře o možnosti předplacení periodika Chozjain, r. 1924, č. 1-3

Zdroj: Хозяин, Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna

Obrazek č. 3 – Text informující čtenáře o možnosti předplacení periodika Chozjain

Образек ч. 4 – Ukázka informačního servisu v časopise Chozjain

<p>Ежедневная газета</p> <h1>ВЕЧЕРНЯЯ ПРЕССА</h1> <p>КОНСТАНТИНОПОЛЬ, Пера, Ул. Асмали-Месджидъ, 35.</p>	<p>3й годъ изданія. 3й годъ изданія.</p> <p>Иллюстрированный литературно-публицистический и информационный журналъ</p> <h2>СТУДЕНЧЕСКІЕ ГОДЫ</h2> <p>издаваемый въ Прагѣ</p> <p>Объединеніемъ Русскихъ Эмигрантскихъ Студенческихъ Организаций (ОРЭСО).</p> <p>Цѣна: Въ Чехословакии - 1 ном. - 5 кр., 4 ном. - 18 кр., 6 ном. - 24 кр. — За границей: 1 ном. - 12 амер. центовъ.</p> <p>Главная контора: Прага-II., Pofič 24 п. — Телефонъ No 31.232.</p> <p>Складъ изданія: „Пламя“, Прага-II., Ječná 12.</p>																												
<h2>Послѣднія Извѣстія</h2> <p>Ежедневная общественно-политическая и литературная газета.</p> <p>РЕВЕЛЬ, Вышгородскій бульваръ, No 17 А, кв. 14.</p>	<h2>СЕГОДНЯ</h2> <p>Независимая демократическая газета.</p> <p>Цѣна отдѣльнаго номера 5 рублей.</p> <p>Подписная плата за мѣсяць: въ Латвіи 125 рублей, за границей 135 рублей.</p> <p>Редакція, главная контора и экспедиція:</p> <p>РИГА, Большая Кузнечная ул., д. No 43.</p>																												
<h2>РУЛЬ</h2> <p>Большая ежедневная газета, основанная И. В. Гессеномъ, проф. А. И. Каминка и В. Д. Набоковымъ.</p> <p>Адресъ редакціи и конторы:</p> <p>BERLIN SW 68, Kochstrasse 22-26, „Rul“.</p> <p>По воскреснымъ днямъ иллюстрированное приложение</p> <h3>Нашъ Миръ.</h3>	<p>Принимается подписка на газету</p> <h2>НОВОЕ ВРЕМЯ</h2> <p>Подписная цѣна:</p> <table border="0"> <tr> <td></td> <td>1 мѣс.</td> <td>2 мѣс.</td> <td>6 мѣс.</td> </tr> <tr> <td>Королевство SHS . . .</td> <td>35 дин.</td> <td>100 дин.</td> <td>200 дин.</td> </tr> <tr> <td>Франція и Англія . . .</td> <td>10 фр.</td> <td>28 фр.</td> <td>50 фр.</td> </tr> <tr> <td>Чехословакія</td> <td>20 кр.</td> <td>55 кр.</td> <td>110 кр.</td> </tr> <tr> <td>Герм., Австр., Венгр. .</td> <td>2½ ш. ф.</td> <td>1½ ш. ф.</td> <td>15 ш. ф.</td> </tr> <tr> <td>Польша, Латв., Эстон. и Финляндія</td> <td>5 фр. ф.</td> <td>14 фр. ф.</td> <td>28 фр. ф.</td> </tr> <tr> <td>Америка</td> <td>—</td> <td>2 дол.</td> <td>4 дол.</td> </tr> </table> <p>Адресъ главн. конторы и редакціи:</p> <p>БЪЛГРАДЪ, Улица Кр. Наталіи, 21.</p>		1 мѣс.	2 мѣс.	6 мѣс.	Королевство SHS . . .	35 дин.	100 дин.	200 дин.	Франція и Англія . . .	10 фр.	28 фр.	50 фр.	Чехословакія	20 кр.	55 кр.	110 кр.	Герм., Австр., Венгр. .	2½ ш. ф.	1½ ш. ф.	15 ш. ф.	Польша, Латв., Эстон. и Финляндія	5 фр. ф.	14 фр. ф.	28 фр. ф.	Америка	—	2 дол.	4 дол.
	1 мѣс.	2 мѣс.	6 мѣс.																										
Королевство SHS . . .	35 дин.	100 дин.	200 дин.																										
Франція и Англія . . .	10 фр.	28 фр.	50 фр.																										
Чехословакія	20 кр.	55 кр.	110 кр.																										
Герм., Австр., Венгр. .	2½ ш. ф.	1½ ш. ф.	15 ш. ф.																										
Польша, Латв., Эстон. и Финляндія	5 фр. ф.	14 фр. ф.	28 фр. ф.																										
Америка	—	2 дол.	4 дол.																										
<p>Продолжается подписка на большую, ежедневную республиканскую демократическую газету</p> <h2>ДНИ</h2> <p>Главная контора: BERLIN SW 68, Friedrichstrasse 204.</p> <p>Отдѣленіе: PRAHA, Panská ul. 16, Palac Hotel, p. 5.</p> <p>Студентамъ скидка 40%.</p>	<p>Ежедневная политическая, общественная и литературная газета</p> <h2>За Свободу!</h2> <p>Выходитъ подъ редакціей М. П. Арцыбашева, В. В. Португалова, Д. В. Философова и Е. С. Шевченко.</p> <p>Адресъ редакціи и конторы:</p> <p>VARSZAWA, Nowy Swiat, 22.</p>																												

Zdroj: Хозяин, Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna

5-й годъ изданія.

0-10090

ХОЗЯИНЪ

Пріемъ по дѣламъ редакціи по понедѣльникамъ и четвергамъ отъ 11 до 1 час. дня. Адресъ редакціи и конторы: Прага II. (CSR), Na Florenci, č. 27. Тел. № № 22857 и 30396. Подписная плата для CSR на годъ — 28 кс на 1/2 года — 14 кс. на 3 мѣс. 7 кс. Цѣна отдѣльнаго номера 50 гел.

Еженедѣльный журналъ, посвященный интересамъ русскихъ земледѣльцевъ.

№ 5-6 [178-179] Прага, 3 февраля 1928 г. № 5-6 [178-179]
Novinová sazba povolena řed. pošt a telegrafů čís. 21.721/VI. — 24.

СОДЕРЖАНІЕ: 1 Шестидесятилѣтіе деп. А. Прокупека. — 2. Постановленія 6-го делегатскаго сѣзда русскихъ земледѣльцевъ въ Чехословакии — 3 П. Прокоповичъ: Сельскохозяйственные кооперативы въ Голландіи. — 4. Студ-агр Н. Запорожцевъ: Наблюденія студента-агронома. — 5. Совѣтская деревня. — 6. Международная земледѣльская жизнь. — 7. К Бельговскій: На родинѣ. — 8. За рубежомъ.

Шестидесятилѣтіе деп. А. Прокупека.

Недавно, — 2 января, — отпраздновалъ шестидесятилѣтіе со дня рожденія одинъ изъ виднѣйшихъ чехословацкихъ земледѣльческихъ дѣятелей, депутатъ парламента А. Прокупекъ.

Имя деп. А. Прокупека, хорошо извѣстно русскимъ земледѣльцамъ и много разъ благодарно вспоминалось ими.

Деп. А. Прокупекъ принадлежитъ къ числу людей, исключительной энергіи, инициативы, доброты и умѣнія создавать реальные цѣнности.

Въ приводимомъ ниже русскомъ привѣтствіи деп. А. Прокупеку произнесенномъ на чествованіи маститымъ Вас. Ив. Немировичемъ-Данченко, ярко охарактеризовано значеніе дѣла, совершеннаго деп. А. Прокупекомъ для русскихъ.

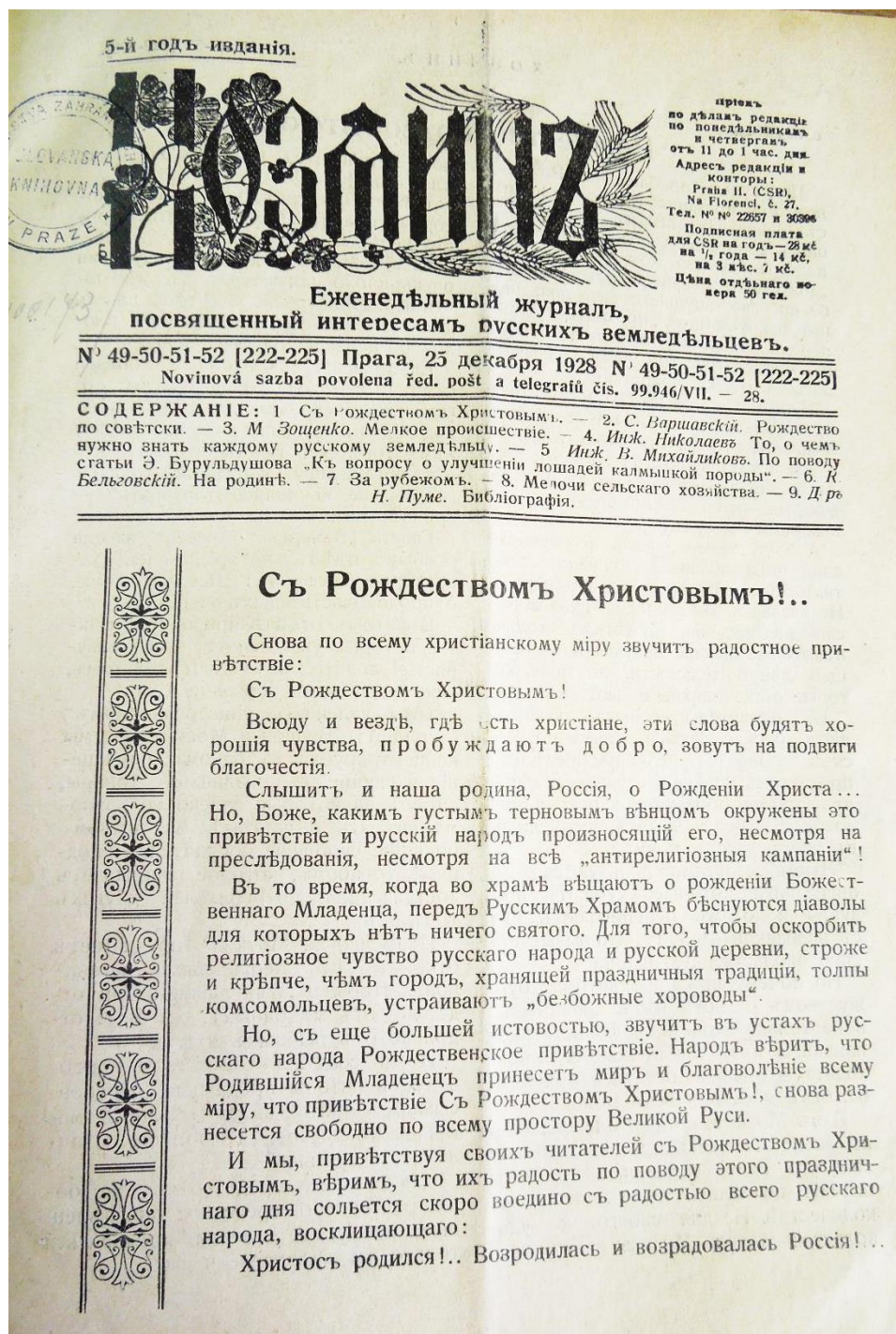
Деп. А. Прокупекъ

О плодотворной работѣ деп. А. Прокупека для Чехословацкой республики говорилъ цѣлый рядъ ораторовъ, пріѣхавшихъ на празднованіе юбилея со всѣхъ концовъ чехословацкаго государства.

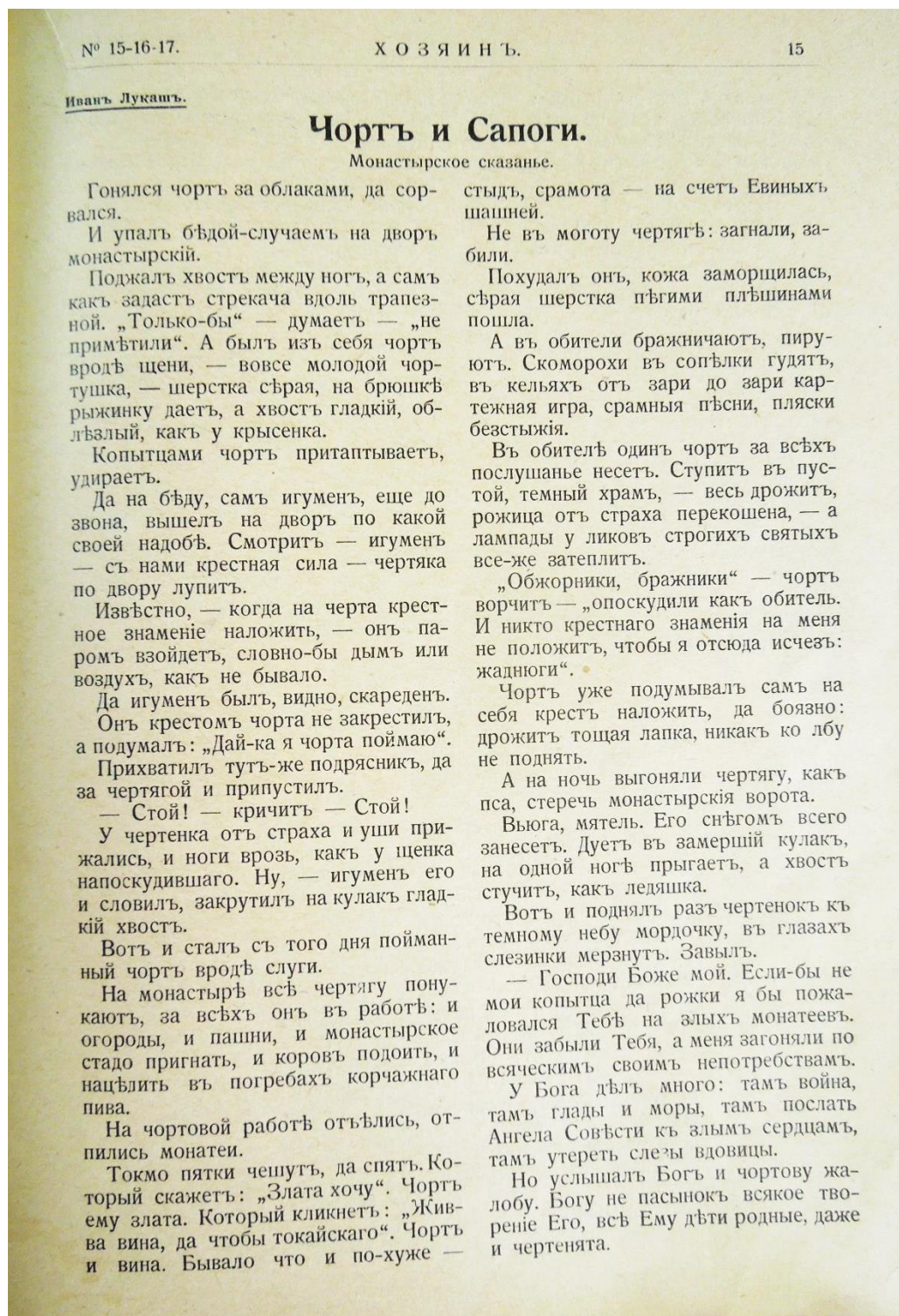
Принадлежа къ числу выдающихся вождей чехословацкой земледѣльческой партіи, деп. А. Прокупекъ своей дѣятельностью и своимъ личнымъ обаяніемъ сумѣлъ завоевать признаніе и симпатіи также представителей другихъ политическихъ теченій.

А. Прокупека привѣтствовали и католическій аббатъ Завораль и чешскій социалистъ, пражскій Городской голова, д-ръ К. Бакса. Было свыше двадцати привѣтствій, но мы отмѣчаемъ этихъ два, потому, что они характеризовали наилучше отношеніе

Obrázek č. 6 – Titulní stránka vánočního vydání

Zdroj: Хозяин, Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna

Иванъ Лукашъ.

Чортъ и Сапоги.

Монастырское сказанье.

Гонялся чортъ за облаками, да сорвался.

И упалъ бѣдой-случаемъ на дворъ монастырскій.

Подкалъ хвостъ между ногъ, а самъ какъ задастъ стрекача вдоль трапезной. „Только-бы“ — думаетъ — „не примѣтили“. А былъ изъ себя чортъ вродѣ щени, — вовсе молодой чортушка, — шерстка сѣрая, на брюшкѣ рыжинку даетъ, а хвостъ гладкій, облѣзлый, какъ у крысенка.

Копытцами чортъ притаптываетъ, удираетъ.

Да на бѣду, самъ игумень, еще до звона, вышелъ на дворъ по какой своей надобѣ. Смотритъ — игумень — съ нами крестная сила — чертяка по двору лупитъ.

Извѣстно, — когда на черта крестное знаменіе наложить, — онъ паромъ взойдетъ, словно-бы дымъ или воздухъ, какъ не бывало.

Да игумень былъ, видно, скареденъ.

Онъ крестомъ чорта не закрестилъ, а подумалъ: „Дай-ка я чорта поймаю“.

Прихватилъ тутъ-же подрясникъ, да за чертягой и припустилъ.

— Стой! — кричитъ — Стой!

У чертенка отъ страха и уши прижались, и ноги врозь, какъ у щенка напоскудившаго. Ну, — игумень его и словилъ, закрутилъ на кулакъ гладкій хвостъ.

Вотъ и сталъ съ того дня пойманный чортъ вродѣ слуги.

На монастырѣ всѣ чертягу понукаютъ, за всѣхъ онъ въ работѣ: и огороды, и пашни, и монастырское стадо пригнать, и коровъ подоить, и нацѣлить въ погребахъ корчажнаго пива.

На чортовой работѣ отѣлись, отпились монатеи.

Токмо пятки чешутъ, да спятъ. Который скажетъ: „Злата хочю“. Чортъ ему злата. Который кликнетъ: „Жива вина, да чтобы токайскаго“. Чортъ и вина. Бывало что и по-хуже —

стыдъ, срамота — на счетъ Евиныхъ шапней.

Не въ моготу чертягъ: загнали, забили.

Похудалъ онъ, кожа заморзилась, сѣрая шерстка пѣгими плѣщинами пошла.

А въ обители бражничаютъ, пируютъ. Скоморохи въ сопѣлки гудятъ, въ кельяхъ отъ зари до зари картежная игра, срамныя пѣсни, пляски безстыжія.

Въ обитель одинъ чортъ за всѣхъ послушанье несетъ. Ступитъ въ пустой, темный храмъ, — весь дрожитъ, рожца отъ страха перекошена, — а лампы у ликовъ строгихъ святыхъ все-же затеплить.

„Обжорники, бражники“ — чортъ ворчитъ — „опоскудили какъ обитель. И никто крестнаго знаменія на меня не положить, чтобы я отсюда исчезъ: жадноги“.

Чортъ уже подумывалъ самъ на себя крестъ наложить, да боязно: дрожитъ тощая лапка, никакъ ко лбу не поднять.

А на ночь выгоняли чертягу, какъ пса, стеречь монастырскія ворота.

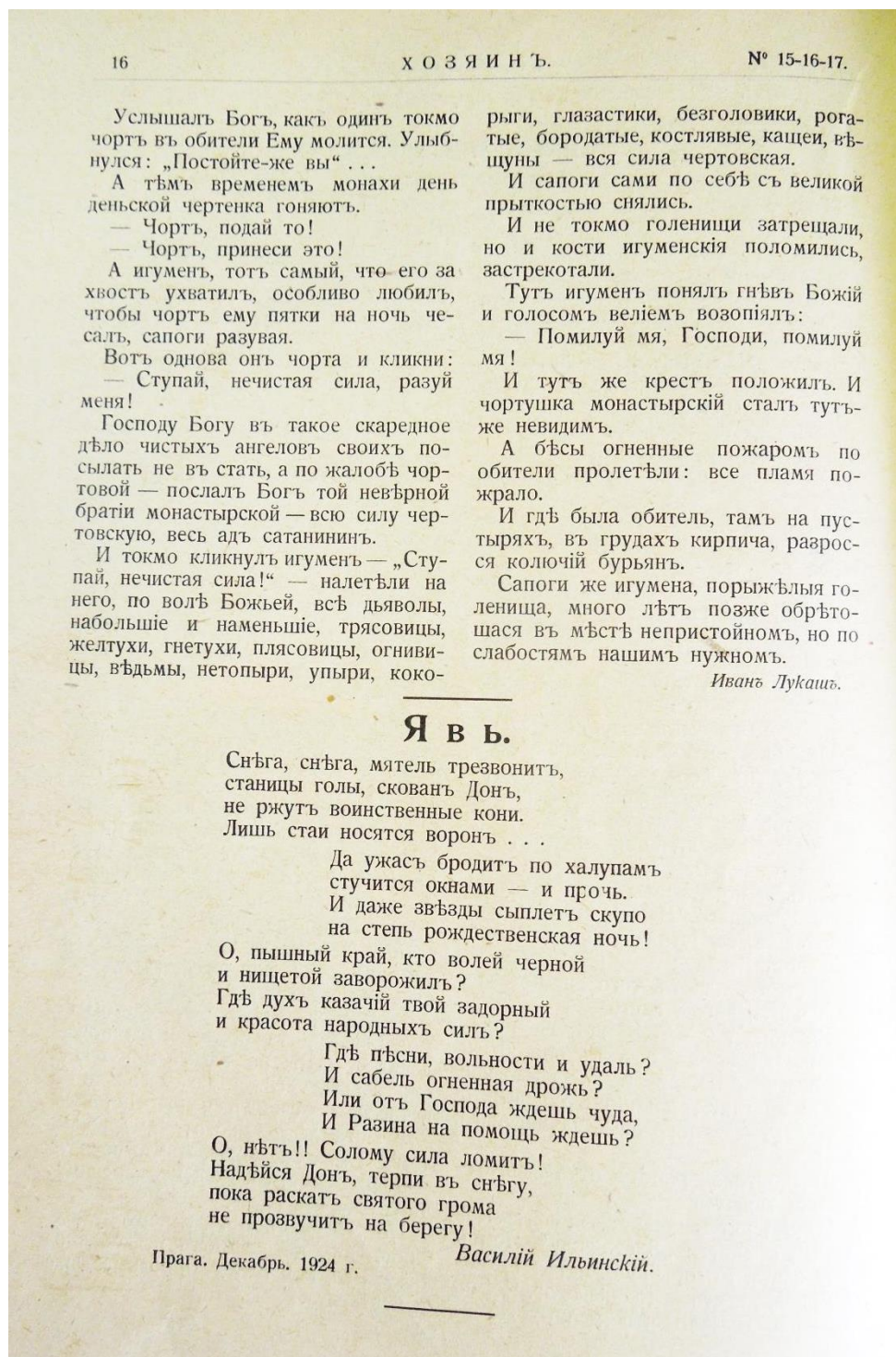
Вьюга, мятель. Его снѣгомъ всего занесетъ. Дуетъ въ замершій кулакъ, на одной ногѣ прыгаетъ, а хвостъ стучитъ, какъ ледяшка.

Вотъ и поднялъ разъ чертенокъ къ темному небу мордочку, въ глазахъ слезинки мерзнутъ. Завылъ.

— Господи Боже мой. Если-бы не мои копытца да рожки я бы пожаловался Тебѣ на злыхъ монатеевъ. Они забыли Тебя, а меня загоняли по всяческому своимъ непотребствамъ.

У Бога дѣлъ много: тамъ война, тамъ глады и моры, тамъ послать Ангела Совѣсти къ злымъ сердцаамъ, тамъ утереть слезы вдовицы.

Но услышалъ Богъ и чортову жалобу. Богу не пасынокъ всякое твореніе Его, всѣ Ему дѣти родные, даже и чертенята.

Zdroj: Хозяин, Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna

Юмористика.

Хорошіе коммунисты.

„По словам сов. газет многие крестьяне стоят часами в очереди, чтобы увидеть Ленина в гробу“.

Рис. Мад.

— Товарищи, есть люди, которые, чтобы увидеть Ильича в гробу, ожидают несколько часов.
— Эка важность! Мы ждали этого семь лет! („Нашъ Миръ“).

Злоумышленница.

— Попова Федосья! Вы обвиняетесь в томъ, что занимались в видъ промысла варкой самогона. При обыскѣ у васъ найдено три четверти гоговаго самогона и двѣ кадки закваски, а кромѣ того, около пуда песку для той же цѣли . . . Скажите прямо: вы сознаетесь, что отравляли организмъ гражданъ?

— Отравлять гражданъ . . . Господи Сусе Христе. Да что мы — убійцы что ль какіе? Нѣтъ, слава Богу, мы и въ церковь ходимъ и не какіе-нибудь живодеры. Можно сказать, мухи не обидимъ . . . А вы — отравлять . . . Да мой самогонъ — не токмо что . . . онъ даже — полезительный . . . Вродѣ какъ бы лекарства . . . Младенцы малолѣтніе пить могутъ . . .

— Полно вздоръ молоть . . . Вы еще про картошку тутъ расскажите . . .

— Нѣтъ, изъ каргофья не годится. И воняетъ, да и скуса и бляманжа такого нѣтъ . . . Мы тоже не безъ понятіевъ дѣлаемъ . . . Зачѣмъ покупателямъ неудовольствіе доставлять . . .

— Но вамъ я принужденъ доставить неудовольствіе: заключить васъ подъ арестъ . . .

— Ч -- что? За что жѣ, господинъ товарищъ?.. Гражданинъ судья . . . Вѣдь я же никого . . . ничего . . . Мой, можно сказать, не самогонъ, а прямо — кандырь бальзамъ . . . За что же?..

(„Крокодилъ“).

Въ глухую ночь.

Къ квартирѣ московскаго нѣпмана подкатываетъ автомобиль. Какіе то люди ломятся въ дверь и обрываютъ звонки.

Въ квартирѣ смятеніе. Жильцы мечутся, какъ крысы въ мышеловкѣ, прячутъ книги сжигаютъ письма, выбрасываютъ за окно денги, прячутъ подъ диваны излишки.

И вдругъ голосъ за дверью:
— Да вы не бойтесь: мы не съ обыскомъ — мы грабить пришли.

*

Сельскіе учителя.

— Какой у васъ окладъ?
— Я не получаю 12 рублей въ мѣсяцъ.
— Счастливецъ! . . . Я цѣлые 15 не получаю . . .

*

Совѣтскій юморъ. Отцы и дѣти.

„По желѣзнымъ дорогамъ мальчишки разбиваютъ камнями стаканчики на телеграфныхъ столбахъ, благодаря чему портятся провода“.

ОТЦЫ: Эхъ! Хватимъ еще по стаканчику!..

ДѢТИ: Эхъ! Хватимъ еще по стаканчику!..

(„Нашъ Миръ“).

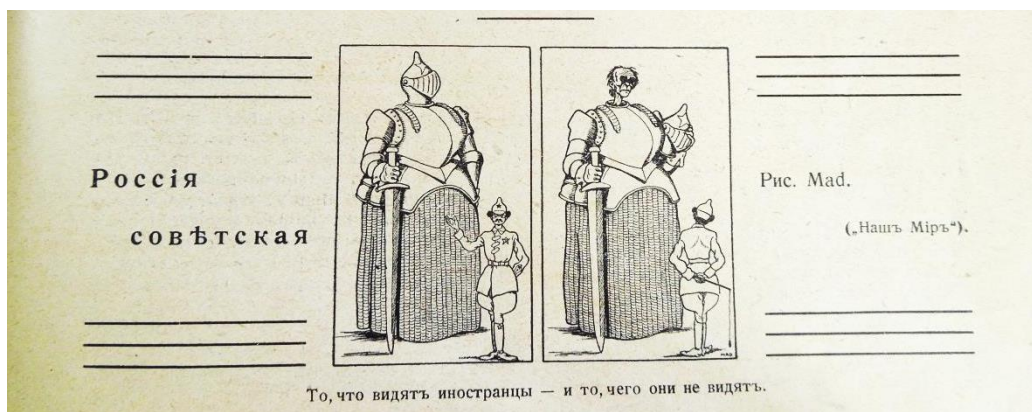
Учитель плаванія.

— Плавать я его, Ганышина, училъ. По НОТу, значить, по раздѣленіямъ. И большіе уже успѣхи онъ оказывалъ. Вотъ, думаю, кто у насъ первымъ пловцомъ будетъ, СССР прославить, одного жаль только, что въ Москвѣ рѣкѣ приходилось учить. Рѣчка, самъ знаешь, она маленькая. Тутъ не развернешься. Стою это я, бывало, на берегу и команду ему, какъ ноги держать по НОТу . . .

— Какъ же ты его съ берега плавать училъ?

— Ну, команду ему подавалъ, объяснялъ . . .

Obrázek č. 10 – satira v časopise Chozjain

Zdroj: Хозяин, Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna

Obrázek č. 11 – humor v časopise Chozjain

